

Tomasa Erromaratezabala Faido

*Aretxabaleta,
Gipuzkoa (1917)*

Aurkibidea

Biografia



Ume-umea zela Apotza-Etxebarritik Leizabal baserrira joandakoa, gerora bertan bizi izan da. Elkarrizketa egin zitzaionean, 85 urte zituen.

Zintak

ARE-006

- **Proiektua:** Leintz bailarako ahozko ondarea

- **Elkarrizketatzailea(k)**: Beitia Sasiain, Ruben - Irizar Kortabarria, Maider - Segura, Ainhoa
- **Data**: 2002-01-01
- **Iraupena**: 80 min
- **Euskarria**: Mini Disc
- **Kodifikatzailea**: Alberdi Bilbao, Itziar
- **Transkribatzailea(k)**: Elexpuru, Juan Martin - Elortza, Kepa

ARE-007

- **Proiektua**: Leintz bailarako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Beitia Sasiain, Ruben - Irizar Kortabarria, Maider - Segura, Ainhoa
- **Data**: 2002-01-01
- **Iraupena**: 80 min
- **Euskarria**: Mini Disc
- **Kodifikatzailea**: Alberdi Bilbao, Itziar
- **Transkribatzailea(k)**: Elexpuru, Juan Martin

Pasarteak

1. Tabernan lanean gerra garaian

- **Erref**: ARE-006/001
- **Iraupena**: 0:03:15. **Hasi**: 00:00:00. **Bukatu**: 00:03:15
- **Multimedia**: audioa online entzungai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizkizunak eta otoitzak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

<p>Neskame joan zen Bergarara 18 urterekin; gerora taberna batean lan egin zuen gerra garaian. Tabernako lana. Jaiegunetan baserritarrak mezara eta gero zerbait hartzera joaten ziren.</p>

Transkripzioa

- Egon zintzen neskame Bergaran...

- Han egon nitzen. Basarrixen be egon nitzen, eta gero handik tabernara fan nitzen, taberna batera. Gerra-denporan, gerrie... Ni fanda, hogeta hamarrien ero fan nitzen zerien-ta; gero, "dieciocho de julio"-edo, orduen urten euen gerriorrek, eta ba han egon gintzen. Zenbat zer... puf!! Soldauok-eta leku askotakuak. Gerra denporako zerok, kontuok, bueno...! Moruak-eta, regularrak-eta, ez dakit zertzuk-eta; danetatik. Gerra denporan hantxe. Aiketa hemendik joan arte, abanzau arte, Bilbora ero. Eta gero harutzao fan zienien, e, orduan etzan biher zerik, salbakonduktua ero zeroi, eta orduen etxera etorri nitzen. Erek be famelixie baukien dezentie-eta, etxekuekin pasetako moruen baeuzela ero, etxera etorri nitzen. Ia aspaldixan etorteka nenguan da ba, baserrixen be egon nintzen-ta...

- Baserrixan be kriada egon ziñan?

- Kriada egon nitzen bai, lehengusiña baten etxien egon nitzen.

- Zenbat urte zeuk orduan, kriada fan ziñanian?

- Hemezortzikin fan nitzen, hemeretzi eindda etorri nitzen, zela marzuan eitten dittuten, ni etorri nitzen abril., azkenetan-edo etorri nitzen.

- Han tabernan jaten be emoten zan, ala mostradorian, ala zelan?
- Mostradorian semie, bertakue egoten zan. Hamaxei-hamazazpi urte euken eta beti, libre baeuen behintzet, bera egoten zan. Niri ba..., ha ez euenien ero. Jente asko etzan egoten han, taberna txikitxo bat zan-ta. Jaiegunetan da ba... mezetara etorten zien baserritarrak-eta. Eta gero ba tabernara etorten zien zeoze hartzen.
- Zela euken izena taberniak?
- Axkarrena. Axkarrena lehenao zonan. Gero, zera, Bar Pagaldai. Kanbixau egin zien zerak-eta (jabiak).

2. Gerra garaian, tabernan lanean

- **Erref:** ARE-006/003
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:04:00. **Bukatu:** 00:05:30
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ekonomia gerra garaian

Laburpena:

Gerra garaian, baserrian ere egon zen. Tabernan lanean jarraitu zuten.

Transkripzioa

- Gero handik be baserrira fanda be egon gitzen. Egun bat ero, jai bat ero. Jaixe ez, astegune zan. Egon gitzen baserrira fanda be. Etxekoandrie kantsauta euan gerra asuntu horrekin eta zerakin; gero ba, han egon nitzen. Ezin zeikien tabernie itxitta euki han. Gero kalera etorri nitzen, etxera hara etorri, ta uezaba-ta. Neu eta beste mutilla be bai, tta. Atendiduteko han. Lana ein biher, bestela ezeuen amediduten tabernie zabaldu ez ezkerro, ba, atia zabaldu eta gura dabena eitteko libre eukiko euen, rekisetako ero, edozer gauza.
- Orduan soldau asko ibiltten zan han?
- Bueno..., soldau mord... asko danetakuk. Bajeten zien batzuk, kanbixau, batzuk geraketan zien zerien, eta beste batzuk etorri. Han ibiltten zien hareik, eran-ta, jan-ta, gosiek etorten zienien bokadilluak ero zeozer. Bai-bai, orduen be ba zan, bazan zeozer orduen be.

3. Esneduna joaten zitzaien tabernara

- **Erref:** ARE-006/004
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:05:30. **Bukatu:** 00:06:40
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Esneduna joaten zitzaien. Tabernako jabearen pasadizoa: esneari gatza bota eta soldaduei eman zien.

Transkripzioa

- Gero esnedune be etorten zan eta esnie hartu biher gotsen ta; gero

uezabak berak eziñ auen, esnie egosten ipiñi euen, eta ha be basarrikue zan bera, eta ein utsen gatza esniei. Kostunbrie hartuta hak be, gatza lehenau basarrixen geuk be botaten gotsen, eta gero nik eruen neutsien kafesnie soldauei, eta gero: "leche con sal, leche con sal". Batzuk edan auen, baiña beste batzuk hartu be ez auen eiñ. Harentzako rarue zan.

- Makiña bat pasadizo, ez?
- Makiña bat pasadizo han be, denpora gutxixan, makiña bat pasadizo egon zan, asko.

4. Gerrako pasadizoak; hegazkinak, errazionamendua

- **Erref:** ARE-006/005
- **Iraupena:** 0:02:48. **Hasi:** 00:06:40. **Bukatu:** 00:09:28
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Aireplanoak. Mutilak kanpandorrean zaintzen. Gorrien kanoikadak. Gerrako pasadizoak. Errazionamendua.

Transkripzioa

- Areoplanuek atozenian ta, kanpantorrian han egoten zien zain mutil gazte batzuk-eta. Gorrixenak datozela-ta, trotien zerera gordeten elixara. Ni ez nitzen fan beti, e, soldauek be ez zien faten. Esate euen: "Han ni? Barruun ni? Kanpuun ni?" Pasetan doiazela. Bardin dotsela eurei ta. Bertan sartu bonbie ta. Orduen ez zan igual iñor egongo baiña, bat elixara bastante aurrien, altara aurrien, apurtxo bat atzeratxuao, hantxe, sartu euen. Beste bat atien, aiuntamentu parien, hara botaten zittuen ba, zeretik, gorrixek, e, kaiñonazuok... Han sartu euen; atioi eta inguruok, e, zulo ederrak eitten zittuen, e.

- Ze eitten eben, zuluak?

- Zuluak, haundixak. Atia apurtu ta lurrien be zuluak. Elixan be bai, bankuok eta, zuluak be bai ta.

- Non jausiko zan jakin ez.

- Gu ez gengozen urrin. Han goiko kalien be jausi zan beste bat. Harek be zuluak galanta ein euen. Gero ikusi neu. Ein euen zulo zar bat... Personan bat hil zala esan euen. Ate barruan euala jarritte edo, inbalidue edo zala apur bat ... Tirue edo, metraillie edo, zerakin, hil ein zala esan euen. Holaxe gerrakuek. Gerra asuntuen, e, tristia. Gero be denporaldixen ba, bata falta, bestie falta, rasionamentuek-eta, egon zien makiña bat zer. Rasionamentuek: azukarra-ta edo olixue edo, horreik hartzie gura euanai zerak emuten utsien, boniatuk edo. Ha derrior eruen biher, ekarritta eukien eruteko-ta. Geuk ez geuen jan, txarrixek-eta orduen bageuken, txarrixek jaten zittuen. Bai, bai. Zenbat halako gauza. Danak akordetan be ez da samurre oin batera hemen.

5. Gerra ostea: errazionamendua; errotak itxita

- **Erref:** ARE-006/006
- **Iraupena:** 0:02:49. **Hasi:** 00:09:28. **Bukatu:** 00:12:17
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Baserría » Baserriko lanak » Garia
- Baserría » Baserriko lanak » Errota

Laburpena:

<p>Gerra osteko egoera. Errazionamendua. Garia entregatu behar izaten zen. Errotak itxita.</p>

Transkripzioa

- Eta baserriko jenerua eruan bihar eurei, ezta?
- Ba erun ein biher izete zan, e. Garixe erunda gaz, mordue, e. Burdikara garixak. Etixerako itxi ba gutxi. Razionamentue, honenbesteko bat itxi etxerako bakarrik-eta. Errotak be itxitta egon zien aiketa kartillak-ero zerak iñ arte-ta, gerra ostien egon zan, e, aiketa zera librau artien, e, ezin zertu, euki arren garixe etxien. Holako katxarro txiki bat ekarri euen, moliduteko makiñatxo bat, eta haregaz. Baiña apur bat lakartxue eitten euen.
- Eta emuten ez ebenak, zaindu eitten euen, zeñiek emuten eben eta zeintzuk ez?
- Zaindduko auien, e. Eskaketan e... Eurek pentsaten auena, ba, han hainbeste gari ereitten zala ero, eta handik kalkulau eurek. Ereitten dan dana ondo hartuko balitzake... Eta urteten daben bittartien, bedarrak eta gauzak eta zerak? Eta ereiñ eiñ arren, hartu igual ezta eitten, eta segun ze urte ero zer hazten dan. Bai, bai, burdikara garixak eruen-ta, etxien familixia galanta-ta, gero ogixoi ahal dan lekutik zuzendu bihar. Eta lelengokuen ez zan ogi bia dan modukoik egon be eitten, pelota batzuk arto lakar-lakarrakin einddakuek, hareik garratzak eta txarrak. (...). Arrasatetik, hor Arrasate panederixie euen, da hortik ekarte geuen guk ogixa.
- Artua esan dozu?
- Artue, e, artuekin eindakuek zien horrek bolok. Bola moduko batzuk.
- Razionamentuen emuten euen?
- Ez, bestela egoten zien saltzeko.
- Eta libre euen hori saltzeioi?
- Bai, salduko zittuen horreik. Errotan-ta, Ixinian-ta, urune ta, jentiek, e, ahal dan moduen.

6. Garia entregatu beharra gerra ostean

- **Erref:** ARE-006/007
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:12:17. **Bukatu:** 00:13:25
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>Garia entregatu behar izaten zuten, besterik ez. Abereak zituzten gerra ostean: txerriak, eta abar.</p>

Transkripzioa

- Beste ze jenero emun bihar zan? Garixa eta beste zer?
- Geuk ez geuen eruen besteik ezer. Garixe, orduan. Beste batzuk erungo

auien beste zeozer be. Ortura-ta asko dediketan dienak; guk etxerako edo ortuen erabiltten geuen-eta, bestela ez geuen eukitten saltzeko-ta ezer. Etxerako, artue be bai, etxien txarrixtei-te emuteko-ta; erremolatxak asko, txarrixendako-ta, txarrixek be eukitta gaz-ta, ganauek be eukitta gaz-ta; ardixek be bai apur batzuk, gutxi, e, ezkiñak garbittu edo ein deixen, bedarrak, e, ganauak kendu, behixak kendu ein gittuen gero-ta. Oin ez dauku animalixaik, bapez; ez dosku faltaik be eitten-ta.

7. Baserriko lanaren inguruan eman den aldaketa

- **Erref:** ARE-006/009
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:13:45. **Bukatu:** 00:16:25
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baratzeta eta soroa
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Baserriko bizimodua asko aldatu da: makinak sartu dira, esaterako. Belarra moztu, batu; lan astuna.

Transkripzioa

- Asko aldatu da baserriko bizimodue?
- Bai, oiñ asko aldatu da, e, oin makinarixie eta ganauek asko daukenak, danak makinerixie daukie-ta, bedarrak eta gauzak erretiretako-ta; diferentzia edarra. Lehenau, e, segiekin ebai, saillak galantak ebaten zien, ganau asko euan-ta, gero zer horregaz, eskuerie-ero esaten otsen haregaz batu-ta; orduen fardoik be ez zan itten oiñ itten daben moduen zerak-eta; bedarra sueltuen kargau burdixen-ta. Ha etzan edarra izeten. Kargauta gero ganbarara sartzeko be etzan edarra izeten. Handik sardiakin hartuta botaten euen sasoia eukenak. Ha nik ezin neuen eiñ, baiña batzen-ta bai bedarra.
- Ebaten bakarrik denpora asko biharko zan, ez.
- Saillak ebateko bai. Juntau itten zien, e, bi edo hiru lagun igual-ta.
- Auzokuak?
- Etxekuek be bai. Etxian be famelixia gare gu, batzuk [...] ebaten zittuen bedarrok. Makiña bat ebaitta dago hori semioi bedarrok. Ebai in bihar ahal zanian zelabaitt. Orduan segiaz, eta gero segadoria ekarri euen; ha zan ona. Eta orduan ebaten zien..., bueno! Ondo! Gero zabaldu ein biher izeten zien apur bat sikeketako, ta ba gero atzera batu in bihar da, Siketuta erdi batuta dauenian e egunen baten tormentie igual da, dana busti tta. Gero atzera. Zenbat lan ingo ete zan! Oin, e, makinekin eta eitten dittuenak aguro eitteittue; harrapaten eutsie, bai, deskuidaute-eta. Hemen be apur bat itxi euien, hor Larriñoko batzuk erueten daue bedarra hemendik-eta, ixe akabaute eukien, ez euen asko falta itteko,[...]. Etorri zen eurixe ta busti.. eta itxi ein biher. Gero hurrengoko egunien, atzera siketute dauenien... Bihelekue egoten da, e, biheleku txarra. Apur bategatik hantxe geratu.

8. Soroa lehorra; airoplanoen inguruko ustea

- **Erref:** ARE-006/010

- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:16:25. **Bukatu:** 00:18:20
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia
- Baserría » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

<p>Soroko lana. Aireplanoak hodeiak apurtzen zituela eta euria ekartzen zuela uste zuen senarrak.</p>

Transkripzioa

- Lan gehixao souak emongo eben, ezta?
 - Beti be souak gehixao. Artua ta asko ereitten zan-ta, gero jorratzen, harek jorratzeko atxurrakin-ta. Gure izeten zen apur bat jorratu-eta, bedarra kendu-eta, eta askotan dana inda be nahikue lan igual. Hurrengo euririk ez euen itten igual-ta, dana siketuta-ta, jo... penagarrixe. Eurixe eske eta euririk itten ez; eta artuek, e, hola, orrixek, e, zertuta, juntauta igual. "Txorrotuta" esan gotsen guk. "Artu guztiek, e, txorrotuta zera jazek sikuukin-ta." Horeixa etorten zala-ta, ta horeixa ba, gaur eingo jok eurixa, horeixa badatorrela-ta, eurixa-ta. Arioplanua pasetan zala beti horeixa euenien. Apurtu eitten auela harek horeixa. Nire gizonak esaten euen, hori esaten euen betik, e: "Horreik arioplanuok etorten die bai, eta horeixa, baetorren eurixa, ta horreik apurtu eitten daue." [...]. Baleikien igual apur bat zertzie be.
 - Arioplanua pasau ezkeru euririk ez?
 - Euririk ez gero. Horeixa zertu, atzeratu-edo zertu eitte euela. Ez dakit, zeozter eitten euen. Hak beti esaten auen: "Arioplanua etorten dok, eta eurixa baetorran da, eurixa tantakak eta dana hasitta-eta..." Fuera. Ez dakit bazan edo ez zan, berak hori esaten euen beti.

9. Aireplanoak, umeen denbora-pasa

- **Erref:** ARE-006/011
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:18:20. **Bukatu:** 00:19:20
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

Aireplanoak. Umeen denbora-pasa.

Transkripzioa

- Baiña zuk areoplanuak beti ezautu dittuzu, txikittatik ezautu dittuzu, ala geroko kontua da?
 - Bai, bastante txikiña nitzela, baiña orduan rarue izeten zan. Orduen dana kaleko mutikuek be "arioplanue, arioplanue!" esaten egoten zien. Bateon bat ikusten zan, da, arioplanue! Ulu baten. Oin ez dau iñok esango. Oin hainbeste pasetan die, gabien be beitu hortik beheko bentanatik eta, beti baten bat, bat baiño gehixao, e, bat harutza bestie beste aldera, bestie beste aldera; argixekin zela faten dien, txis-txis-txis! arioplanuek. Orduen arioplanuek kaleko mutikuei be zera eitte utsien...

10. Aretxabaletan hegazkin bat jausi zeneko kontua

- **Erref:** ARE-006/012
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:19:20. **Bukatu:** 00:20:35
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

Aretxabaletan aireplano bat jausi zen.

Transkripzioa

- Bat Aretxabaletan jausi be in zan, estaziñotik apur bat harutzatxuau, zelaixan, Basabeko partian edo, Basabeko etxien terrenuek edo. Basabe esaten eutsien basarrixei batei hor behian, jausi ein zan, bai. Gero ondotik nik ondotik ez neban ikusi, ez nitzen fan ikusten ondotik, baiña gero han gure etxetik behera fan ta han apur bat behera fan ezkerro ikusten zan. [...]
- Zu Sallobenten zazela jausi zan? Sallobenten zazela?
- Bai.
- Bai e?
- Bai, bai, han etxien nenguela, jaixo nitzen lekuen, handi. Eta ez dot pentsetan ezer pasau jatenik. Ez dakit zer ziela esan euen be, ez dakit italianuek edo ez dakit zer. Han egon zan. Gero kendu euen, tapatuta edo, zertuta euen, ta zeozer [...].

11. Industria Aretxabaletan

- **Erref:** ARE-006/014
- **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:22:45. **Bukatu:** 00:23:35
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

Laburpena:

Industria Aretxabaletan.

Transkripzioa

- Fabrika asko ez zan egongo?
- Ez, hoixe, Garuana, Zubiana, Laminaziñua eta Illargixena. Egon zien fabrika txikixak baiña. Egon zien batzuk, bai, lehenau be. Gero ha elixostekue ein jonen, ha Elkorona esaten guntsena guk, ha be, ez dakit zertzuk itten dittuen be, han be jentie. Zerrajerixie edo. Oin be bai, oin be jentie, ez dakit zenbatek itten daben, baiña.

12. Baserritik kalera lanera; zapata lantegiak

- **Erref:** ARE-006/015
- **Iraupena:** 0:03:15. **Hasi:** 00:23:35. **Bukatu:** 00:26:50
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Zapatagintza

Laburpena:

<p>Lantegietan gizonetzkoak gehienbat. Baserritik kalera lanera. Zapata lantegia. "Bortzerixak", oinetakoak.</p>

Transkripzioa

- Eta hor fabrikatan gizon ta andra enplieitten zien, ala gizonak bakarrik?
- Lehenau gehixenak gizonak, e. Andrak gutxi. Andrak, e, alargunen bat ero, holako zeren bat bazien, ba, hartzen auen, baiña basarritarrak-eta, andraik eta...
-Nahikua lan basarrixan?
- Kalian bai..., nahikua lan bertan be, baiña. Diruagaittik edo zeozegaittik gure igual fatie, baiña hartu ez. Kalien, itxurie ba, nahikua jente euen. Ordun mutillak be hamalau urte orduko lanera faten zien-ta. Hamalau urte arte ibiltten bazien eskolan, danak segidan lanera. Herri haundixa ez zan-ta, zer asko ez zan-ta baiña. Famelixak be, oin baiño neskattilla-mutiko gehixao eoten zan. Gure moduan ba zazpi-zortzi euki ezkerro, beti eoten zien baten batzuk fateko. Neu fabrikara ez naz fan. Baiña anaia-ta ba ibilli die; anaia ta aizta bat be bai, gaztia. Bestie ez da ibili fabrikan, ha kriada ta egon da, ha ez da fan. Fabrikan zapaterixan sartuteko edo egon zan, eta orduntxe zerrau in zan; zerrau ein euen. Bortzegixek-edo esaten utsien, bota batzuk edo eitte zittuen. Gogorak, harrixa baiño gogorauak, narru bat eukien ez dakit zerena ha izengo zan. Busti eta gero sikeketan zienien, ez dakit zeifiek jantzi. Nire anaiek euki zittuen bai, eta hankak apurtu harekin.
- Zerraut hoba orduan?
- Harek ez eben modernizau, beti haretxekin jardun euen, eta gero kanpotik etorri zien zapatak ero oiñetakuak hobak, eta gero zerrau ein ebien hareik. Hor andra batek, e, geuk esnia eruten guntsen-ta, josten eitten euen harek, eta esan euen, ha ibilitta euan han, bortzegixok edo botok eitten zittuen lekuan, lanien, eta: txatxuelak sartzen belaun gairien asentauta, zerak, txatxuelak sartzen botai. Hareik soldauentzako itten ei zittuen gehixenak, e. Sartzen, belauna-ta haundittuta-ta faten ziela etxera, e. Gero halakon baten ekarri auela katxarron bat, asentetako, baiña makiña bat denpora egon zala, e, belaun gairian asenteuta zerak sartzen hari. Untzie, ta gero txatxuelak esate utsien harei, txatxuelak sartzen. Harek kontetan zittuen harek andriek edarrak.

13. Fabrikako lanaren inguruko azalpenak

- **Erref:** ARE-006/016
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:26:50. **Bukatu:** 00:28:00
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak
- Ekonomia eta industria » Industria motak » Zapatagintza

Laburpena:

Fabrikako lana nolakoa. Zapatuan ere lan egin behar, "sábado inglés" jarri arte.

Transkripzioa

- Basarriko lana gogorra izango zan, baiña fabriketan be...
- Fabriketan lehenau lan zera, zakarra, lan zakarra. Mailluekin-edo zerak apurtzen-ta, gauzak eta, ba, modu askotakuak. Txarrak lanak. Zapatuetan-ta be lana, inglesoi ifiñi arte, "Sábado Inglés", ez dakit nox ein euen, ifiñi euen-ta.
- Zer izeten zan hori? Atsaldez bakarrik ala egun guztian jai?
- Egun guztian uste dot zala.

14. Baseritik kalera astoarekin

- **Erref:** ARE-006/018
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:28:30. **Bukatu:** 00:29:45
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Kalera asto gainean. Astoak non lotzen zituzten.

Transkripzioa

- Zuek bai oiñez ibilittakuak, garai baten.
- Buenooo, orduen, e, astuekin-ta, kalera astuez faten gintzen, errekauek ekarteko-eta, hortik Irizarretik edo. Asko ekarri biher bazan, "fin de semana"-edo zapatuen-edo, ardaue-edo, orduen botillatan be ez zan egoten-ta, garrajoien ekarteko ardaue-edo, astuukin, da bestela ba, ez euenien errekaue asko, ba eskuetan; makiña bat bider geu be asto igual, astuen moduen.
- Gaurko aparkamentuen moduan orduan astuendako aparkamentua, plazuela haundi bat, eta han egoten zien astuek illaran, lotuta.
- Bai, han taberna aurrekaldian, oin etxan tabernia baiña. Oin astoik be ez dau asko, banakan batzuk bada... leku batzuetan, baiña. Hemen inguran ez dakit asto asko dauen. Oin astuekin ezin leike kalera fan-ta.

15. Esnea saltzera etxeetara

- **Erref:** ARE-006/019
- **Iraupena:** 0:03:10. **Hasi:** 00:29:45. **Bukatu:** 00:32:55

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Baserria vs. Kalea
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Esnea nori saltzen zioten. Etxez etxe banatzen zuten esnea, bezeroak zituzten.

Transkripzioa

- Esne saltzen be, esnie repardiduten, astuaz faten zitzien?
- Ez geben eruen esnia, etxien gehixena eta txahalai emuten gutsen eta ez geben... Gero hasi gintzen horra ataraten, letxero batei. Koruetakue edo

Azatzakue. Letxero bati kamiño kurtzera ataraten gutsen esnioi. Kalera fan barik. Gutxitxuau irabazten zan, baiña ba, zeozer, ha hurrago euen-ta, ba kalera fanda be ba saltzen ibilli in bihe zan-ta.

- Etxeik etxe?

- Bai, etxeik etxe ibiltten zan.

- Eskintten ala bezeruak hartuta?

- Hartuta, batzuk behintzet hartuta. Gero hori be, hola saltzie kalien prohibidu ein auen, ia danak itxi utsen. Guk erueten euen ba, ni eskolara fanaz erueten neuen, biri-edo, hirui-edo eruten nutsen nik marminkada bat, bat edo bi igual, bi zer, marmint, bezerixia hartuta auken. Faten nitzen eskolara fan aurretik hango batei, hori txatxuelak sartzen ibili zanai, harei be bai. Josten eitten auen harek-eta, gero josten einddako zerak, e, guk esniaz, harek erropak josten zittuen, ta guk esniekin, e, pagau-ta, hala eitten geuen. Kalien, e, hor elixa parien bizi zan haura. Eta beste batzuk, berriz, e, beherau bizi zienak fan zien zeera, kanposantu ondora edo, ospitalera esaten utsien, ta hara fan zien bizitten, ta han itxurie etxie eta ez dakit zertzuk debalde eukien, e. Ospital moduen, eta gero kanposantuen be bai, zera eitten auen, enterradore. Hara fan zien, eta hor hasitta gengozen esnie eruten, eta gero hara erun biher. Fanaldi ona dau hortik hara! Esnie eruen ta eskolara handik bueltan.

- Astuai zer egitten jakon ba?

- Astua ez, eskuen eruten neben orduan. Eskuen eruten nittuen.

Marminttok itxi han beheko portaleko ate ezkiñan edo ate ostian... Aide.

16. Umeen lana baserrian; eskolara joateko denbora gutxi

- **Erref:** ARE-006/020
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:32:55. **Bukatu:** 00:35:05
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

Eskolan oso denbora gutxi. Baserrian lan egin behar umetan. Umeen lana baserrian.

Transkripzioa

- Ze urte arte eskolan? Zenbat urte arte ibilli ziñan?

- Gutxi. Erdixetan fan bez. Hamaika urte edo hamabi... Hamabi inda eukiko nittuen baiña, ama gaixotu in zala-ta, aitte kalien errekauek eitten edo-ta, gero ordutixik etxien geratu nitzen, ia zihero. Bestela be asko fan barik, e. Goixien esniek erueterako fan, esniokin, atsaldien igual bapez, atsaldian gehixen baten ez nitzen faten. Sekula. Atsaldian solora fan bihar, batian hau in bihar dala, bestien hori in bihar dala. Ganauokin edo, trillue edo, ez dakit zer, aurrien ibilli biher, bestien ganauak zainddu biher, eta ez dakit zer in bihar dala ta. Batzutan negar inda igual geraketan nitzen, baiña etxian geratu bihar izeten neban. Eskolara fatie gure-ta... Beziñuek etorri igual, handik bueltan etorten zien, lagunak, beziñuek-eta, etorri hareik-eta, ba ni ezin fan, han geratu bihar. Gero kontuetan-eta ezebe ez neban ikesi kasik. Atsaldien itten euen "Cuentas" edo horreik, kontuok atsaldetan. Goixien lekturie, "Lectura y Escritura", ta gero atsaldien ba "Cuentas" ta "Labores" be egoten zan, itten auen batzuk; ni galtzak itten ibili nitzen, galtzak... ikesten, apur bat faten nitzenien, denpora txarra

euenien ta. "Lectura y Escritura" ta. Dana erderaz itten zan orduan. Guk erderaik ikesi ez geuen in, baiña...

17. Eskolan erdaraz ikasten zuten

- **Erref:** ARE-006/021
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:35:05. **Bukatu:** 00:37:45
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Eskolan erdaraz ikasten zuten. Erdara gutxi ikasi zuen.

Transkripzioa

- Erderaz egin bihar izeten zan eskolan?
- Erderaz ein bihar. Prohibiduta egon zan euskeraz eittia.
- Gerra aurrian ta gerra ostian, bietan?
- Gerra aurrian hainbeste ez, baiña ordun be erderaz eitten zan gehixena. Gero barriz, e, bueno... prohibiduta euen euskeraz ittia. Bueno, guk itte geuen, baiña eskola barruan-ta, maistriakin-ta, gauzak danak erderaz. Gu geu juntetan bagintzen ba bakarrik ezkiñan baten, euskeraz eitten geuen, baiña. [...] kontuek.
- Eta erderia ikasi eskolan, ezta, ala? Ala aurretik bazekitzun erderaz?
- Nik ez nakixen aurretik asko, eta gero be asko ez dou ikesi, baiña... Zeozer. Han ibilli gitzen denpora apur bat. Gu juntetan bagitzen euskaldunek, e, nere modukon batzuk euskeraz eitten geben-ta.
- Nahikua lan maistriai entendittek, ezta?
- Bai, hari entendidu eitten gutsen. Liburuok be danak erderaz zertuta euzen. Leiduten gittuen, ta batzuk iguel zer esan gura euen be ez geuen entendiduten. Behin egon gitzen esaten, lekturan puntutik puntura leiduten, han bueltan jarritta, zerien, ta ifiñite euen "un potro lindísimo". Eta bata bestia esaten: "Hori, zeñi tokauko ete jako hori leidutie...". Ez dakit zer pentsetan [...]. Zer zan be ez. Ta gero jakingo euen [...] zer zan hori. Gero barregurie emuten oskun, e, jo... Zer entendiduten ete geben orduun...

18. Baserriko lana; tresnak

- **Erref:** ARE-006/022
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:37:45. **Bukatu:** 00:39:35
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Baserria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

Baserriko lanak. Lurra gertatzeko lan gogorra egin behar izaten zen. Baserriko tresnak.

Transkripzioa

- Basarriko lanak, lurra jo, mazue apurtu, bestien zera ta...
- Lurra gertaketan lan haundixak, ezta?
- Goldiekin itten zen, e, gure danakin, eta gero apurtzen, e... Hareik siketzen zienien, e, gogorrak egoten zien, e; trilluokin, kargau-kargau ipiñi zera-ta, trilluoi edo trastioi-tta, gero harrixekin-ta, zerakin-ta, apurtzen-ta, gogortuta euzenak, e, trilluan azpixon bueltaka bolien moduen ibiltten zien, ta apurtu ez. Bolaan moduen bueltaka, trillopeien. Apurtu ez. Mazuukin jota-ta. Mazuuk be indda eoten zien. Mokillok apurtzeko, mokillok. Behin in zittuen nere gizonak be, ez dait zenbat, zazpi edo in zittuen. Esan nutsan: "Baten batzuei dibertiduteko zera ipintten bazabitz, e, horreik mazo... zeñek ibiliko dittu ba?". "Txandan, bat apurtzen danien, lurra baiño lehenau apurtuko da bai, hau mazuau, eta bat apurtzen danien ba bestie".
- Gu asko gintzen ta, danentzako bana.
- Mazo pillie. Ein jittunan pillia bat, hamahiru edo ez jakiñat zenbat. "Zer in bihar dozu ba horreikin?" "Honek lurra baiño lehenau seguru apurtuko die erok; lurre gogorra eongo da-ta". Apurtzen danien bat, gero beste bat.

19. Garia eta artoa ereiteko egin beharrekoak

- **Erref:** ARE-006/023
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:39:35. **Bukatu:** 00:41:30
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Euskara » Lexikoa
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Baserria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

<p>Garia eta artoa ereiteko lurra gertatu beharra. Lursailak banatzeko, "asatsak". Artarearekin (area) lurra "estaltu".</p>

Transkripzioa

- Garixandako xehiaua bihar zan lurra, ala ez?
- Xehiaua edo. Goldatu itten zan ta, goldiekin ta, gero artarie edo esaten utsena, hortz haundi batzugin, harekin pasau-ta... Xe-xehia be ez zan geraketan, e. Eta batzutan hola eurixe-ta eitten baeuen, txarra prepartako be. Bustixe, ibilli be ezin in soluen, ta pegau itten jakon lurre, zerai, artariorri ero trastiorri, pegau. Batzutan izotzak hartu igual galanta, baiño hurrengo aldixen, e, eurixe be asko itten eban, ointxe letxe, igual, eurixe.
- Eta bixak txarrak
- Bixak txarrak, bai. Lurra landu ta gero garixe erein. Hola sailtxo batzuk ipiñi tamaiñuen, e, zerak, e. botateko garixa, bestela ez dozu jakitten nundik nora dan-ta. Han ifintten zittuen zer batzuk sartuta. Saillak markauta.
- Azatzak...
- Orduen azatzak esaten gutsen, azatzak ipiñi-ta. Arbusto batzuk edo, beste zeozer. Lasto gogorra be igual ipintten zan. Han ipiñi zuzen eta... zabal, bastante zabal. Eta gero garixok... eta gero tapau, "estaldur" esaten gutsan.
- Zerekin?
- Artarie edo. Artarie esaten gutsan geuk. Bergaran "arie" esaten utsie horri, baiña guk artarie esaten gutsen guk.

20. Herri hizkerak

- **Erref:** ARE-006/024
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:41:30. **Bukatu:** 00:42:45
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Euskara » Euskalkia, herri hizkerak, euskara batua

Laburpena:

<p>Bergarako euskara, Aretxabaletakoa.</p>

Transkripzioa

- Zuk Bergarako berbak be ikasi eingo zittuen han kriada egon ziñanian?
- Bai. Bueno, ni handik etorri nintzenien dana Bergarakue, baiña oin atzera borraute dauket. "Aria" ta, "intze" ta. Guk "iñuntze" esaten dou, ta han "intza" esaten daue. "Intze". Eta "haizie" be esaten dabe hareik, eta hemen "haxie". Mari Karmenek esaten jon hori askotan: Jose Luisek esaten dau: "Badabil haxe bat! Haxe fuertie, haxie!". Bergarakue-ta, ez dakit ikasi euen hemengue, oindio be Bergara aldekie gehixao itten dau, e. "Haizie" esaten dau. Guk sartute daukau buruan-ta, "haxie".

21. Auzolana; laietan nola egiten zen

- **Erref:** ARE-006/025
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:42:45. **Bukatu:** 00:44:00
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Baserriko lan batzuk auzolanean egiten ziren. Laietan nola egiten zen.

Transkripzioa

- Lehen baserriko lanetan eta, elkarri lagunketan jakon? Baserri batekuak beste batekuei-ta?
- Bai, zeozer bai, batzuk. Lehenau hala be gehitxuau. Bai gu gaztiek gintzela ero, lagunketan auen. Zera eitten be faten zien, laixan eitten be. Akordetan naz ni, laixak, horrek, e, hola sartu ta eitten zienak; sailla preparau, ta arbixa kendutakuen ha laixatu, gero artue ereittek. Lehenau, ordun, golda haundixa eta ez auenien, e, laixatu-ta itten zittuen. Ha be lan urrixe zan. Lan asko eta hainbeste denpora biher hareik itten.
- Zenbat lagun illaran?
- Ilaran ba, juntetan zienien bastante, xei ero, zortzi ero. Juntauko zien batzuetan. Beste batzuetan gutxiao, ez baeuen fateko moduen edo zerik.

22. Ehunak ehun lan esaera zaharra

- **Erref:** ARE-006/026
- **Iraupena:** 0:02:35. **Hasi:** 00:44:00. **Bukatu:** 00:46:35
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Esaerak
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

Lihoa (linua) osinean edukitzen zen beratzen. "Ehunak ehun lan".

Transkripzioa

- Makiña bat modutara. Liñuukin be akordauta egon naz. Liñue be euki euiela. Neure etxien be apur bat egon zan. Non egon zan ta danak akordetan naz. Liñua atara ta, han osiña esaten otsen, pozu baten itten zittuen beraketak, han bustitten euki denporaldi baten, eta gero atzera atarata zelaixan han sikatu-ta. Ez dakit zertzuk itten eutsen be. Txortatxo batzuk in. Lotuta. Guk gutxi euki geuen, ta beziñuek euki euen gehixao, harek erainda-ta, ta hara eruen geuen joteko: gero harekin mazuekin harri haundi baten mazuekin jo, ta gero beste katxarro batzuekin pasau-ta, zera eitteko, hori ehune edo zera, hori senduoi, ha itteko. Zenbat lan? "Ehunek ehun lan" eukitten dauela esaten euen, bai, ta... gehixao eukitten ez bauen? Ehunek ehun lan.
- Erraminta horreik, liñuandako erramintak, etxe danetan egoten zian? Liñua etxe askotan ereiten zan, ezta?
- Askotan orduun ez. Ez, ez zan askotan, hemen behintzet, ereitten. Ni akordetan naz harek bezinuek zela euki euen, eta geurien be egon zala apur bat.
- Eta erramintak?
- Erramintak ba, batzuk eukiko zittuen, eta bestiek beste batzuk eta juntauta, ba. Txarrantxie esaten utsena, halako hortz haundi batzuekin, txarrantxie, ta han pasau, rast! Harixe itteko, zera, txarrantxia hortz haundi batzuekin.
- Guk ez dogu ezagutu, baiña.
- Eta beste bat hola zer batekin, han ipiñi zazpela ta harekin, danga, drank!

- Trangie.
- Trangoiñe edo ez dakit zer, trankau itten zittuen harekin. Zenbat lan ha zera itten... Hari ez dakit zer in guntsien, orduen ia ez auen gorue itteko be... zaharrik ez auen-ta. Ez dakit ze in utsien be hari.

23. Ehunezko arropak; "pujetie"

- **Erref:** ARE-006/027
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:46:35. **Bukatu:** 00:48:45
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Lehenagoko andrek haria egiten zuten. Ehunezko arropak garbitzeko "pujetie" egiten zuten. Bidean gauzez ibiltzeko farola erabiltzen zuten.

Transkripzioa

- Aurreti bai, harixe ta indda, lehenagoko andrak, harixe ta dana ia itten euen. Bola batzuk baeuzen, lehenagokuek, amandriek edo zerak-eta einddakuek gurien. Gero bolak eindda harixek. Illuna egoten da lenengo, eta gero garbiketan edo zuriketan lan asko eukitten dau, e, lixibia-edo esaten utsena-edo, pujetie-edo. Hemen pujetie esaten gutsen; ta han egosi ure berue botata-ta, han zurittu biher izeten zien hareik. Kostaten zan hareik zuriketan, asko, e, kosta. Nik neuk ba ez dot asko ikusi. Han euzen indda. Hareik be lehenaukuek, hareik be makiña bat lan in bihako euen. Ha itten, goru itten, faten zala zerera, hor beste etxe batera, gabien, neguen ba, Larriñora faten i zittunan, Tellerixara, faten ziela, zera itten, gorue esate utsien, eta ha itten fan hara, han juntau eta han ein, ta gero zeozer eruen etxetik edo, zera ta, gabien esnie edo beste zeozertzuk, eta gero etxeruzkuen, e ... hartu ha eta etxera. Nire gizona faten zonan, lagunketan harei, andrei, goruun itteko. Eta orduun argirik be zela ez euen ba, suen argixaz ta, su ein ta suen argixaz.

- Bista ona biharko eben.

- Holakotxe gauzak lehenau be. Hori lana atrasaua izandakue da. Hareik be zeozer...

- Eta gabaz bidetan ibiltteko, ze argi?

- Farola erungo euen, illun baeuen. Farol batzuk baeuzen, kandelie ipiñi barruen-ta.

24. Gerra garaian telarik ez

- **Erref:** ARE-006/028
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:48:45. **Bukatu:** 00:49:50
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ekonomia gerra garaian

Laburpena:

Gerra garaian telarik ez. Dena errexisatuta; ehunezko arropak tindatu eta umeentzako frakak egiten zituzten.

Transkripzioa

- Eta hori ehun hori tintau edo eitten zan?
- Ez tintau ez. Zurittu. Tintau ein zien, e, gerra-denporan telie be danak rekisautata, etzan egon telaik be, zertuta egon zien, telaik be ez euen, eta horreik izarok senduok baeuzen gurien eindda horreik, mutikuei frakak in jakon haretxekin ta. Haxe tintau euen, azule tintau, ta frakak eunezkuek, ehun horregaz. Zeozer in biher orduen be, telaik ez, danak rekisautata, dana, e., zarramarria.

25. Lixiba nola egiten zen

- **Erref:** ARE-006/029
- **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 00:49:50. **Bukatu:** 00:52:05
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

Arropa nola garbitzen zuten. Lixiba nola egiten zen: sutako hautsa; ereinotza; eta abar.

Transkripzioa

- Hor pujetan esan dozu, ur berua eta beste ezer botaten zan?
- Lixibiai? Hautsa ipintten geuan, sutako hautse, trapu bat, trapu bat gaiñien ipiñi, berandako moduko holako... izarakixe edo, ehunen zer bat, eta galbahiekin pasauta, iketza ta euki ez deixen, zikiñe egon ez dadin-ta. Labakua hartzen geuan guk, laban inddakue; bestela sukaldien han, sutonduen, igual oiñetakuek-edo, abarkak-edo erantsitta, lurre ta igual eukitten auen harek hautsak, eta lurrek ez euen zuriketan erropaik. Trapu bat ifiñi, galbahien pasau iketzak eta kentzeko edo, zikiñe baeuken, ta han. Ta gero hari bota ur berue, bota, bota ta bota, galdaran ure berotu ta bota. Ez dakit zenbat galdarakara botaten utsen. Eta useiña ona hartu daixien, ereiñutza edo botaten utsen. Ereiñutza. Esaten usten: "ekarrin ereiñutza arrama bat edo bi". Gaiñien bota ha ta ereiñutza. Ta gero harek atara ta akklaraten zienien, esegitte sikaketen zienien, ba, ha izeten zan suabizantioi.
- Ereinutzak usaiña ona.
- Ereinutzak usaiña ona eukitten euen.
- Sutako hautsa zurixa...
- Laban inddakua hartzen geuen guk, e. Labasua indda egoten zan han.
- Egur ona, pagua eta. Oinddio egur onak eozen.
- Egurrena, pagua ta. Sukaldien ba, su bajua-ta sutonduen, oiñetakuek erantsitta zerak-eta, lurra edo. Ezkiñie garbittu ein bihar ta... Ona ez zan eoten eta labatik hartzen geuen.

26. Labako sua nola eta noiz egiten zuen

- **Erref:** ARE-006/030

- **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 00:52:05. **Bukatu:** 00:54:20
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Baserria » Baserriko lanak » Garia
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

<p>Labako sua astean behin egiten zuen. "Ipixkixarekin" garbitzen zen labea. Ogia egiteko eman behar ziren urratsak.</p>

Transkripzioa

- Laban sua sarri itten zan?
- Astero. Hemen be astero in bihar izaten neuen nik. Han be, etxien be itten zan, etxien amak itten eban, e, ni orduen gaztie nitzen; lagundu itten nutsen, baiña. Hemen astero in bihar. Labe-sue. Lan asko eukitten dau hak be, e. Labie, hari egurra kargau, hari ipiñi, erre hareik egurrok, eta gero ha zabaldu apur bat eta, danien egon dain ondo-ta. Eta gero zerakin batu, "ipizkixa" edo esaten gutsen, trapu bat ifinita egoten zan makilla luze baten, mango zer baten. Harekin garbittu labioi, ta gero ogixak preparau ta sartu.
- Aldiko ogi mordue eitten zeuen zuk orduen.
- Dozena bat ero gehixao. Gehixao be bai batzutan. Hamabost... Opillek be itten nittuen batzuk, lenengo zertzeko, opillek eta. Bueno, labe-suek neke asko eukitten dau, e. Masie eitten be bai, makiñeik ez euen orduan, eskuukin in bihar masioi. Dana baten itten asko izeten zan eta nik bi zatittan itten neuen. Bestela ereitten eta masie zertzen, gozaketan neke haundixa euen. Bi zatittan, lehenengo bat eta gero beste bat, eta han ipiñi, eta ur berua ta biha dan moduan botata. Lebadurie-ta harrotu dadin, ta gero tapaute euki biher izeten zan arropa batekin, manta... han egoten zien hartarakotxe prepareutako manta, izara... Hotzittu ez dadin ein masie, bestela hozketan bazan ogixa txarra urteten euen, e. Lurran mudukue, ogixa, pesaue. Harrotu barik.

27. Ogia, taloa, artoa eta abar nola egiten ziren

- **Erref:** ARE-006/031
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:54:20. **Bukatu:** 00:57:15
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Garia
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Baserria » Baserriko lanak » Artoa
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

<p>Hazgarria noiz, nola botatzen zen. Artoa. Taloak nola egiten zituen.</p>

Transkripzioa

- Hazkarrixa, zela eitten zeuen azkarrixa?
- Hakarrixa bertati itxi itten zan lehenau. Bertatik zati bat itxi katxarro baten, katilluak-edo taza halako haundi baten itxi, ta gero gaiñetik tapauta,

piku-orrixaz igual, ta aza-orrixaz igual ta tapetan geuen.

- Hori gure lana zan ta, ekarri in bihar aza-orri bat edo, piku-orri bat edo...

- Ha gordeten zan eta gero ha izeten zan. Ha nahastu biher izeten zan, uretan ondo nahastu biher zan. Bestela ez euen harek be bardin urteten gero. Ondo nahastu. Eta ure be ba, tamaiñuen, berugixa be ez, bestela azkarrixere itten zala berue bota ezkeru. Tamaiñuen, berue biher zan, e. Bestela hotzaz be, ba, hotzittu ezkeru ogixa ez da harroketan. Makiña bat indda gaz!

- Artoik itten zeuen; ogixa bakarrik ala artua be bai?

- Artue iñoiz in neuen, baiña gero labia atzera barriztau in euen eta ez euen ipiñi hain ona ta, artuek erretoko ezin zan, e, su asko in bihera zan / bizan/. Ez neuen itten gero artoik. Itten nittuen ogixek; eta gero, e, zerak, taluek. Oin itten dittue ba palan-ta; zenbat talo indda nauen... Puf! Esniikin jateko-ta, artozko taluek, asko. Bueno! Han mahi txiki gaiñien makiña bat indda nago ni... Pla!, pla!, pla! jo eta... Zenbat talo. Eta edarrak egoten ziren han, e. Zer barik eindde be majo harroketan zien, hazkarrixa bota barik be. Lelengo palan pasada bat, eta gero prasie apur bat atara atzera, ta gero parrillan ipiñi apurtxo bat, eta harro-harro itten zien. Ordun edarrak egoten zien. Orduen gustora jaten neuen, sasoe ona neukan euki be eta. Esniikin jateko izeten zan gehixen be e, esniikin. Berua euela ba bestela jateko be... Batzuk gustora jaten euen, sasoi eukinak. Neuk ez neuen hutsik jaten, baiña. Jaten euen bestela be. Dauen moduen esne barik be jan, babaakin eguerdixan ta, urdaixekin edo.

- Ogixan lekuen e...

- Bai, ogixan lekuan artua.

28. Artoa erretzeko su handia behar izaten zen

- **Erref:** ARE-006/032
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:57:15. **Bukatu:** 00:58:50
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Garia
- Baserría » Baserriko lanak » Artoa
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

<p>Artoa erretzeko su handiagoa egin behar izaten zen. Ogia.</p>

Transkripzioa

- Eta artuak orduan sua beruagoa bihar dau?

- Bai, haundixak eta eiñ ezkeru hala be ba. Sua bihe dau, dezente bihe dau.

- Lehenago zulo berian sua, eta ogixa bertan sartzen zan, ezta?

- Su itten zan lekuan. Garbittu zeragaz-ta. Kostetan zan ha garbiketan; baztarrok harrapeu ezinka-ta. Lan ona egoten zan han. Makiña bat holako indda nago.

- Baiña ogixa edarra urteten auen...

- Ona urteten euen, bai.

- Epel-epela. Ezizue jan berue, txarra da-ta...!

- Handik masatik hartu zati bat, arteien labie be zertzeko ta. Zati bat hartu handi, eta ipini talue indda, sartu laban... Hareik edarrak egoten zien, ogixekin inddakuek be. Artien preparau barik ogixa sartzeko ta ba talue iñ da afaitteko ero. Talue edarra. Hori lanoi ikessita neuen eta.

- Astero itten bazan biheko ikesi.
- Hoixe. Derrigor.

29. Garizumako ohitura zaharra

- **Erref:** ARE-006/033
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 00:58:50. **Bukatu:** 01:00:30
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Erljioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Garizuma eta Errauts Eguna
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Ohiturak eta sinesmenak

Laburpena:

<p>"Karapaixue". Ogia, arrautza eta txorizoarekin. Garizumako ohitura zaharra. Aita eta ama puntakoak besoetakoari erregalatzen zion. Aramaion, "mokotza" esaten zitzaion.</p>

Transkripzioa

- Karapaixoik eitten zan?
- Ba, batzun batzuk eindde nau neu be. Bai. Lehenau mutikuai txikixe zanien in izan geutsen, bai. Karapaixuek eta itten zien.
- Ohitturia zela da? Garizuman?
- Aittapuntekuek ta besuetakuei.
- Eta noiz arte. Ze urte arte?
- Ez dakit. Batzuk haundi ein arte edo. Gero batzuetan panaderixan igual erosi edo.
- Baiña iguala ezta.
- Ez. Diferentie da. Etxien, e, arrautzak punta banatan, arrautzak ifini hola ta, erdixen txorixue.
- Arrautza gordiñak?
- Gordiñak ifini eta gero laban erretzen zien. Majo siketute egongo zien, baiña... Famosue izeten zen karapaixuoi-ta. Hemen karapaixue esaten guntsen.
- Gurian be hala esaten da.
- Zerien, e, Aramaixon mokotza esaten utse.

30. Domu Santuko ohitura zaharra

- **Erref:** ARE-006/034
- **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 01:00:30. **Bukatu:** 01:02:45
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Ohiturak eta sinesmenak
- Erljioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Domu Santu edo Santu Guztien Eguna

Laburpena:

<p>Domu Santuetan olatak eramaten ziren elizara.</p>

Transkripzioa

- Olatie be esaten jakon.
- Olatie ba, beste olatatxo batzuk izeten zittunan, horrek Domu Santuetan-ta erueten jittunen batzuk zerera, elixara be.
- A, baiña hori beste bat da?
- Bai, hori beste bat da. Elixara erueten euen orduan, Domu Santuetan edo. Batzuk erueten euen, e, basarritar banaka batzuk. Nire akorduan askok ez. Batek, bik edo, ez dakit zeñek erueten euen. Olatie. Beste batzuk dirue erueten euen, botaten euen. Eta beste batzuk erosittako ogixe igual; panaderixan. Gero holako moduko zer batzuk, boilluek edo, lehenao panpotak edo esaten utsien hari. Holako zer batzuk, tamaiño ko batzuk.
- Eta hori olatioi zer ixeten zan ba, elixan bertan itxitteko, abadiandako?
- Domu Santuetan usarixue. Zakuaz han ibilzen zittunan, batzen. Hillarrixak zela egoten zien han indda lehenau, han batzen. Han batzen euen hainbeste ogi, ta gero eitten euen hainbeste haragi ezingo jon jan, eta gero herriko umiei emuten utsien. Bai. Ogixe´e bai eta zeozekin. Ontza erdi txokolate edo, bestela... Behin hor Basabenien... menbrilluekin. Neu be fanda, ontza erdi txokolate emun euen denporan, neuk be hartute nau. Artien gaztie nitzan ta. Gero bestiek, Basabenien egon zienak edo, hor goixan egon zienak menbrillue emun euen, eta ni orduen hor beste... kalien krieda nenguen orduen be, ta hango umiekin fan nitzen, harei umiei emuteko ta. Eta... neri be emun ustien. Otzarakara haundi bat atara auien hara, boilluok ipinitta, ogixok, panpotok eta bestelakuok. Eurei komeni jaten... olatok edo batzuk eurek hartzen jittunen hareik, e.
- Oin be bai. Badakitzu, "el que reparte... se lleva la mejor parte."
- Zaku zuri batzugin hor ibiltzen zittunan zerok batzen.

31. Hilarriak elizan; argizaiolak

- **Erref:** ARE-006/035
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 01:02:45. **Bukatu:** 01:04:00

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Hiletak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eraikuntza erlijiosoak

Laburpena:

<p>Hilarriak egoten ziren elizan. Argizaiolak. Ohitura zahar honen inguruko azalpenak. Zergatik kendu ziren hilarriak.</p>

Transkripzioa

- Esan dozu hillarrixan edo egoten zala. Elizan hillarrixan egoten zala eliza barruan.
- Elixan hillarrixan, ez dakit zenbat egon zien, alde bakotxetik lau edo.
- (Ahizpa) Igual zuk ez dozu ulertuko, hillarrixan izeten zan, esan gure dozu, han argizeixak ifiñi, eta hori izeten zen hilddakuen akordu bat moduen ba argizeixa ifinita. Ez bertan enterrautako... hillarrixan esaten jakon, baiña egoten zan argizaixe, mezetara faten zanien ixotu, norberan sillien aurrekaldien, etxekon bat hilda bazekotzun...
- Holako zer baten batuta egoten zan, argizaixe ipintten zan hori.
- Argizaiolak.
- Batzuk hillarrixan eurek eukienak erositta moduen eukitten euen, e. Eta han beti argizeixa. Ta kandelie urtebetien edo, hilddakon batena, urtebete

edo euki biher izeten zan.

- Eta etxe baikotzak bere jarlekue euken?

- (Ahizpa) Bai, batzuk bai. Norberak eruen bihar izaten zan sillie.

- Norberak eruen biher?

- Dirue eukenak erueten eben ta...

- Sillak ifinitta egon zien, bai. Guk ez geuen euki. Ez dakit zenbat zan be, urtien horrek bajuok, silla bajutxuok, horren modukuok edo, pezeta bi edo hiru pezeta edo ez dakit zer be. Eta beste horrek altuok, belaunbiko jarri eta dana eitteko (tapie eukenak gaiñien), horrek haundixok eta, horrek bi tapakuok eta, bakotxak bere preziuek eukitzen zittuen, e.

32. Hilarriak elizan; argizaiolak

• **Erref:** ARE-006/036

• **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 01:04:00. **Bukatu:** 01:06:40

• **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Eliza giroko ospakizunak

Laburpena:

Hilarriak zergatik kendu ziren.

Transkripzioa

- Lehen be diruaz...

- Kendu zittuen gero hilarrixok-eta, jentie aumentau zanien ba... hareik lekue hartzen euen asko, ta hareik kendu zien gero. Fuera. Azpixen trapu baltz bat egoten zan ifinitta, eta gero baten bat hiltten zanien, e, beste trapu zuri bat ifintten euen gaiñien. Ta han egoten zan ha be, trapu zuri bat be. Gero kandelioi-tta. Gero hareik kendu zittuen-ta. Ta gero ipini zittuen; danak kendu ta gero sillak egon zien. Ta sillatan traban, estrapozu bat harekin be... Silla danei ikara eitten. Han dirua batzen ibiltten zan bandejiaz, baiña ha gustora ibiltzen zan, beti be eraiñ hola diruai-tta. Asko botata ezker e... Orduan txakur haundi batzuk... Han ibiltten zan diru batzen, silla artien pasau ezinka eta bueltaka, sankristaue, haxe ofixiue eukan, Ta han ibiltten zan. Gero hareik be kendu zien sillak be ta. Bakotxak berak erretirau deixiela bakotxa beran sillak eta. Gero bankuek ifini zittuen, oiñ hobetuau dau. Zenbat sillari ikara in bihe jakon...

- Batian tapie jausi...

- Garbiketan faten zienak be mobimentue erain itte utsen, e. Ez euen egunero pasauko zera, baiña.

33. Inguruko ermitak; baserria ere ermita izandakoa

• **Erref:** ARE-006/038

• **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 01:07:20. **Bukatu:** 01:09:15

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Eraikuntza erlijiosoak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:

<p>Baserria, ermita izandakoa. San Blas. San Juan ermita; San Lorenzo. Baserrian, harrizko gurutze bat dago horman.</p>

Transkripzioa

- Hau etxiau be elizia edo ermittia edo zer izan zan?
- Ermittie izendakue da. San Blas euen hemen. San Blas. Eta gero hara eruen euen, ni jaixo nintzeneko etxera, Sallobentera, San Blas. Hara eruen euen. Eta Orotik beste bat, San Juan. Ta han bertakue ba San Lorentzo edo. San Lorentzo, Sallobente horregatik esaten utsie etxiei, e. Sallobente beste bat Elgoibarren edo badau, Sallobente, asko entzuten da, auzue edo dau, Elgoibarren.
- Oin hiru santu alkartu dia han.
- Oin hiru. Ez dakit lehen zela egongo zan ha santua bat bakarrik han. Haundixaue in biheko euen elixie. Ni hareikin akordetan naz. Ni bakarraz ez naz akordetan.
- Orduan aspaldiko kontua da hemen San Blas eruete hori.
- Aspaldikua da, ta bestie, noizkue izengo dan ha! San Lorentzo noiztik egongo zan ha! Ez daue... topetan daben arrastoik noizkue dan ha. Esaten euen, e, umiek bautizetan be lehenau esaten euen Gatzagatik hara etorten ziela eta. Pentsa eizu. Ha elixie noizkue izengo zan. Gatzagatik hara umie bautizetan. Edo famusue lekue izeteagatik....
- Igual, umiek eztarrikue-ta asko eukitten dabie-ta.
- Igual horregatik izengo zan.
- Orduan zuk hau beti baserri ezautu dozu. Hau ermitta ezautu ez dozu in?
- Ez, ez. Ez dou ezautu ermitta.
- Arrastuak egon bihar dabe, e, gurutziak eta?
- Hor harrizko kurtze bat badau. Kurtza zar bat, horman, ur bedeinkatu moduen, ontzixe, handikaldeko partien edo, zer baten arrastue badau. Guk ezauketako... Beste batzuk be makiña bat ahalegin eitten ibili die topetan, baiña danak ez dot pentsetan. Lehenau, badakitzu, lehenau gauzak, e, iñork ez zittuen eskribiduko-ta, ez die jakitten.

34. San Blas eta San Lorenzo ermitak

- **Erref:** ARE-006/039
- **Iraupena:** 0:03:50. **Hasi:** 01:09:15. **Bukatu:** 01:13:05
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eraikuntza erlijiosoak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:

<p>San Blas eta San Lorenzo ermitak. Santuak. Baserria eta ermita.</p>

Transkripzioa

- "Casualidades de la vida", hemengo santue hara erun, eta han jaixo zan andrie hona etorri... Makiña bat baserri badaz hemen inguruen, eta honaxe etorri, eta bertara ezkondu....
- [...] San Blas esaten jone gehixenak, baiña San Blas baiño lehenaukue da San Lorenzo, eta hari kaso gutxiau eitten utsie. Horrek San Blasek pentsetan dot beste meritun bat daukela. San Blas. Kalien be askok esaten

euen: “Bai, badator San Blaskue” esniekin faten nitzenien. San Blaskue, bai, San Blaskue... San Blas baiño lehenakue Sallobente, baiña...

- Mezie be San Blas egunien emuten da ta.

- San Lorentzo egunien, e, emun euela noizbaitten, anaiek esan usten niri. Abade gazte bat etorri zala mutiko batzukin edo, ume batzukin, ez jakiñat nundik eta. Harek emun euela San Lorentzo [egunien].

- San Blas egunien zer egitten dabe ba?

- San Lorentzoi ez deutsie hainbeste kaso eitten, San Blasi itten utsie. Erregaluek, kandelaruek-eta, gauza guztiek hari itten utsie. Harek dauko famie. Ta gero beste andre batek esan euen, danak hari eitten eutsela San Blasi-ta, San Lorentzoi ez deutsiela-ta, berak ekarriko zittuela lorak, jaboitakuen ipiñi, zera, forrau papelakin jaboitakua, eta han sartuta lorak, baiña artifizialak. Nunbaitten inda, monjetan ero, nunbaitten ibili-ta ikasitta euala bera itten-ta. Berak ekarri zittuen, ta hareik ipiñi utsen. Batzuetan neuk be erueten nutsan loran batzuk, e. Ganauzain nabillela-ta hartzen nittuen ta, bisetsak edo, bisutsak edo, lora laru batzuk eukitten dittue, egurre gogorra daukenak. Lora batzuk eitten zittuen laru-laruek, edarrak, haundixak. Bisutsak, arbolien moduen die horreik eta, edarrak egoten zien batzuetan. Hareik hartu, apurtu eta erun eta ifiñi han. Ximeldu arte.

- Zuen etxia dago onduan, elizian onduan?

- Bai, lehen pegaute ixa, pegante, teillatutxo bat-eta baeuken. Baiña oin apartau ein daue-ta.

35. Ermita nolakoa den

- **Erref:** ARE-006/041
- **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 01:14:25. **Bukatu:** 01:14:50
- **Multimedia:** audioa online entzungai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eraikuntza erlijiosoak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:

<p>Nolakoa den ermita. Antzina, lastoa gordetzen zuten alde batean.</p>

Transkripzioa

- Lehenakue be ha bentanatzue, teillature eukena, han daukie, baina osteria halako sa(e)teratxo bat dauko bakarrik, eta oso illune da. Han lehenau be guk zera eukitten geuen, lastue-ta, ganauentzako bedarra-ta. Hortarako zan ha.

36. Inguruaren aldaketa; lurra lantzea

- **Erref:** ARE-007/001
- **Iraupena:** 0:01:40. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:01:40

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Baserría » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Baserría » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

<p>Ingurua nola aldatu den. Garai batean soro zirenak, orain baso bihurtuta

daude. Artoa jorratzeko aitzurra. Lehenago lan asko ematen zuten artoak, gariak... Garia igitaiarekin ebakitzen zen; gerora makinak sartu ziren.</p>

Transkripzioa

- Deposittue. Baiña oiñ Urkulukue daukou ta (ez dou biharrik)
- Deposittue ondio...?
- Bai, han dau horren etxiorren ostian. Handiko Solua-n esaten jakona.
- Lehenau solue zan eta oin basue.
- Lehenau soluak eta gero zelaixak eta gero. Oin basua, oin dana piñua sartuta dau-ta. Piñua gero oin. Sail galantak zien harek pe. Han artua eraiñ asko ta, gero joraketako atxurrak ibilli bihar baten batzuk, hartu gura bazan. Atxurra ibilli bihar, bai bai. Lehenau lan asko emuten auen artuak-eta. Danak. Garixak pe bai. liteixekin ebaten gari-saillak zenbat lan eukitten auen. Gero hasi zan zeozer, agertu zan baiña. Aiketa zertu arte iiteixaz.
- Gero makiña, irixekin gero. Aurretik irixekin, e.

37. Efemerideak; herrian gertatutako zoritxarra

- **Erref:** ARE-007/002
- **Iraupena:** 0:02:55. **Hasi:** 00:01:40. **Bukatu:** 00:04:35

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

<p>Santixau egun batean, ekaitza eta izugarrizko haize zakarra egon zen. Inguruko baserri bateko gari guztiak alferrik galdu ziren. Urkulun ere zoritxarra gertatu eta itotakoak ere egon ziren.</p>

Transkripzioa

- Akordaten za Santixau egunian tormentia egon zanian. Hemen Itturgaraikuei garixok hartu ta beheko zerera eruen.
- Garixok-eta aurrien eruan ta [...]. Tormenta earra!
- Tormentia egon zan ta haixe indartsuekin-ta. Zuk entzunda eukiko dozu, orduan Eskoitzakuak itto zien pantanuan. [...]
- Derrepentien agertu zala eurixe ta...
- Bai, orduantxe zan.
- Haundiña Araban.
- Gu be trotien zerera.
- Izugarrizko haixie. Gurien piñuixe botata auen hor, hortikaldien.
- Egur batzuk euzen han ebaitta-ta. Otzaran ekarteko moduko zatixak, ez da, zezpalak eta. Eta fan gintzan haik ekarten-ta, hori ta. Bestie Miren be bai; ta arto artetik ziher han etorri gintzan trotien.
- Bueno! Haixiek erueten giñuen, ni, bueno.
- Zelako zakarra etorri zan orduen!
- Ze zan, agostue?
- Santixau egune. "Venticinco de julio", holakon bat izeten da.
- Hor nunbait, bai.
- Santixau Egune. Santixau Egune hogeta bostien izaten da.
- Illundu ein auen orduen, e, illundu.
- Bueno!, jarri zan...
- Jente asko akordetan da...

- Ha egune? Nik ez dakit zenbat urte eukiko nittuan orduan. Zazpi bat-edo, banauken be, e! Bostetik zazpire. Ba izengo die berrogeta zortzi bat urte... Ez, hainbeste ez. Nik xei baneuken, berrogeta lau bat urte edo holako bat. Familixia hil jakonak akordauko die exakto baiña.

- Hoixe bai akordauko diela.

- Baiña hor izengo da. Urtebete goitti-beti berrogeta lau bat-edo.

- Han jan Landan monolitua ta. Neu be ez non /enon/ urtiaz akordetan, baiña han [jan].

- Gutxi gorabehera neuk berrogeta hamar ein bihar jittuat, eta ez jakixat / etxaixat/, xei urte; altuena xei bat-edo, bost-edo. Holakon bat eukiko nauen-ta.

-Goguan eukittekua.

-Bai, goguan eukittekua da.

-Tormentak ein orduan be batzuetan edarrak.

38. Eguraldiaren inguruko azalpenak

- **Erref:** ARE-007/003
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:04:35. **Bukatu:** 00:06:25

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Eguraldia. Elur askoz gehiago egiten zuen lehenago. Izotz-kandelak teillatutik behera. Teilak ere apurtzen zituen izotzak.

Transkripzioa

-Edurrak eta be oingo aldian, e.

-Bai, edurra asko eitteban len, e. Haundixak eta. Izotzak pe bai galantak eta. Teillatutik bera kandelak edarrak egoten zien batzuetan. Atxur kertenan moduan dingiliz behera.

-Klaro, hodixaik etzan egongo teillatu bueltan.

-Ez, ez zauan hodixaik. Daukien pixuaz teillia apurtu eitten auen. Goixan holakotxe sendua egoten zan teillian onduan. Euzkixak urteten auen atsaldien eta hasten zan edurra urketan, ure tarraaa, ta gero ha ure dana izoztu itten zan barriro segiduan, ya behin laurak pasau ezkerro.

-Izoztu. Da gero... Orduen itten zittuen mortalak, e. Edurra be bai tta, izotzak pe bai tta. Oin gutxiaukin igual kejau itten gare, baiña orduen pasau zien. Gutxiakokin kejau igual. Aurten be izotz apur bat eiñ dau, birritan, hiru bidar ero, izotzak ein dittu, izotzak pe. Haixia egonda gehixao. Buff, zelako putzak! Hemen gogor joten dau hemen bertan be, e. Asko. Horrek bentanok, pertsiaik eta itxitta egonda daz, e. Egun baten igual zabaldu barik hori tta hori frentekuoi. Hortik golpe onak! Bestela apurtzeko moduen kristalak eta.

39. Umetako kantanak: "Txutxurrutxu jauna..."

- **Erref:** ARE-007/005
- **Iraupena:** 0:00:40. **Hasi:** 00:07:00. **Bukatu:** 00:07:40

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantanak

Laburpena:

Umetako kantak: "Txutxurrutxu jauna..."

Transkripzioa

Lehen kantau dozu bat

-"Txutxurrutxu".

-Hori kantaizu. Hori luzia ta

"Txutxurrutxu jauna

nun da aittajauna

zeruetan jauna

zertan zeruetan

artaletxuek, artaburutxuek, karanketan;

artaletxuek zetako?

Oillotxuendako.

Oillotxuek zetako?

Arrautzatxuek eitteko.

Arrautzatxuek zetako?

Olatiendako.

Olatie zetako?

Abadiendako.

Abadia zetako?

Mezie emoteko.

Mezie zetako?

Aingerutxo bixen erdixan

zerura joateko.

40. Umetako kantak: "Txilin-txilin maña..."

• **Erref:** ARE-007/006

• **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 00:07:40. **Bukatu:** 00:08:05

Gaia(k):

• Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

<p>Umetako kantak: "Txilin-txilin maña..."</p>

Transkripzioa

"Txilin-txilin maña

biher Santamaiña

etzi Domu Santu

umiek zuluan sartu.

Ama negarrez,

aitta dolorez,

abadia kantuen

errielaren pozez".

-Orduen be erriala. Pozik...

41. "Aitte eternue..." kanta zaharra

• **Erref:** ARE-007/007

• **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:08:05. **Bukatu:** 00:08:55

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>"Aitte eternue..." kanta zaharra.</p>

Transkripzioa

-Zelan zan hori?

-"Aitta eternue" ero?

"Aitta eternue

lotara nue

Iñon figuran

bizitteko esperantzan,

ni gau honetan

hiltten banaz

Kriston hille zeruetan

eta zeruko atiek zabalik".

-Hori da behiñ entzun zeuena, ezta? Behin entzun eta goguan euki.

-Bai, beiñ entzun nintzan, e. Da gero askotan errepetiduten nauen neuk zela zan. Eurek eztakit jakingo dauen, ha kantaten auen amandrien zerak. Julik eukiko dau.

42. Umetako kantak: "Txintxaume...Peru zapatarixe..."

- **Erref:** ARE-007/011
- **Iraupena:** 0:00:45. **Hasi:** 00:10:40. **Bukatu:** 00:11:25

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Ume kantak

Laburpena:

Umetako kantak: "Txintxaume...Peru zapatarixe..."

Transkripzioa

-"Bilin, bolo, bolaina" kantau zauen zuk lengo egunien. Neuri beorri baiño lenau ahazketan jat. "Nor hilda, Peru Zapata...", hori kantau zauen.

-Bai. Zela hasten dan be...

-"Bilin, bolo, bolaina"

-Ez.

"Txintxaume, nor hil dda

Peru zapatarixa.

Zer iñ dau?

Pekatu.

Aldeko txakurre urkatu.

Hori baiño gehixao

eiñ ezpadau

bihe jakola parkatu".

43. Olata-ogia

- **Erref:** ARE-007/013
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:12:10. **Bukatu:** 00:13:10

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Ohiturak eta sinesmenak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eliza giroko ospakizunak

Laburpena:

<p>Olata-ogiak arrautza izaten zuen. Kolore ederra hartzen zuen arrautzarekin igurtzitako ogiak.</p>

Transkripzioa

-Hor esan dozu, "arrautzia zeta, olatiandako". Olatiak arrautzia eukitten eben?

-Arrautzie igual. Ipiñi ezkerro bai. Gaiñien igurtzitta be bai zera arrautziakin. Ogixai geuk pe itten gutsen, e. Arrautzie batiru eta, zeozer bota hari tta. Batzuetan kafia igual botaten gutsen.

-Kolorie ataraten auen elegantie.

-Bai, ataraten auen koloria. Harekin igurtzi tta.

-Arrautzia batidu, igual arrautzetara bota kafe apur bat eta ogixai igurtzi gaiñian eta geraketan zan brillante-brillantia eta koloria elegantia hartzen auen.

-Txutxurrutxu kantau dozunian, esan dozu: "arrautzia zetako?, olatiandako"

-Bai.

44. Txistea I

- **Erref:** ARE-007/015
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:13:40. **Bukatu:** 00:15:00

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Txistea.

Transkripzioa

-Bi aldamiñuan igota ta bat jatxi zan txixa ein biha auela ta bera ta. Bestia han geldittu zan. Da gero aldamiñua jausi in zan da hil in zan haura. Da bestie behian. Da andrak juntau zien handik denporaldi batera, ta: "Zer moduz, zer? Ondo bizi haz ero zela bizi haz? Oin gizona be falta ta zera ta." Esan utsen. "Gizona falta jonat baiña dirue oiñ hillien larogei mila pezeta kobretan jittunat eta. Oiñ ondo bizi non. Gizona falta jonat baiña", larogei milla pezea kobratzeittula ta. Bestiorrek orduan esan ei auen: "Beste txotxoluo, txixa ein biha dauela ta".

-Ja-ja-ja.

-Ha bera bajau txixa ein biha auela ta salbau zan da. Bestiek penie gero. "Txotxoluo!"

45. Txistea II

- **Erref:** ARE-007/017
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:15:35. **Bukatu:** 00:16:50

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Txistea. Feriatik etxera mozkortuta etorri zen gizonarena.

Transkripzioa

"Andra-gizonak, ardaua gustetan jakon andriai be. Erara harrapetan auenien eraten auela basokarie, majo husten auela basue. Baiña lenao andrak ezin zien fan tabrnara ta. Ta gizona ba ferixara fan da tabernara. Da gero ba etxera etorriko zan andria, etxera laanak eitten, da gizona ba tabernara ta. Gero ba etxera etorri zanian mozkortuta etorri zala ero, eztakit zer. Behintzet alabiai esaten i otsen: "Hau don gizona etorri jakuna etxera. Mozkor-mozkor eindda etorri jakun gizona etxera. Mozkor-mozkor eindda etorri jakun gizona, esaten auen. Enda gizonak berak esan utsen: "Zuk nik euki doten aukeria euki bazauen zuk eztot pentsetan etorri be ingo ziñenik."

-Aukera ona, han ardaua etzan faltako.

46. Txistea III

- **Erref:** ARE-007/018
- **Iraupena:** 0:00:50. **Hasi:** 00:16:50. **Bukatu:** 00:17:40

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak

Laburpena:

Txistea. Bezeroak ordaindu ez, eta tabernariak hark gastatutakoa apuntatu behar izaten zuen ipuina.

Transkripzioa

"Ardaue edo eztakit beste zertzuk eran da eran eta pagau ez otsen eitten.
-Beti eran da eran eta pagau noix in bihostak pa?
-Hik apuntau!
Apuntau esaten otsan da.
-Noix arte jardun biha juat pa apuntatzen?
-Neuk "fuego" esan arte."

47. Bertsopaperak

- **Erref:** ARE-007/020
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:18:05. **Bukatu:** 00:19:05

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Aisia » Kultura » Bertsolaritza
- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera

Laburpena:

<p>Bertsotarako zaletasuna. Bertso asko ahaztuta ditu. Ganadu-zain ibiltzen zenean ikasten zituen bertsopaperak. Ferietan saltzen zituzten bertsopaperak.</p>

Transkripzioa

-Bersuak eta gustaitten xatzu zuri, ezta? Hori Garmendia hori bersolarixa da, ezta?
-Bai, bersolarixa da hori be.
-Bersuak buruz be batzuk ikasitta eukitten zittuan da.
-Bai, asko ikasi nittuan baiña aztuta daukat asko. Oin, kantetan badaue hor radixuan igual, zertzen egoten naz. Bixkaiko Txarrixana ta Markesaren Alabaana ta, eztakit zenbatena, ganauzaiñian nabillela ikesten nittuan bersuak orduan. Ganauak zainketan nabillela.
-A bai? Zela, berso-papeletik ala?
-Papelak, bai. Papeletatik.
-Lenau fama haundixa auken berso-papelak. Ferixara fanda ferixalekuan be berso-papelak saltzen ibiltten zien.
-Bai. Erosten zittuen da. Ni asko ikasitta nao. Batzuetan akordetan jat baiña beste batzuetan...

48. Garai bateko baserriko bizimodua

- **Erref:** ARE-007/022
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:22:50. **Bukatu:** 00:24:40

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

<p>Baserrietan lehenago ontzi bakar batetik jaten zen. Emakumeak soroan lan egiteko agudo prestatu eta dena jaso beharra; platerak garbitzeko ur-korronterik ez gainera.</p>

Transkripzioa

-Etxietan be orduan ontzi batetik jango zan, ala?
-Bai, etxietan be bai. Jate zan lenau-lenau bai. Hemen eztou jan ontzi batetik sekula, baiña lenau bai.
-Nire akorduan ya ez, baiña nik ikusitta daukat fuente haundi bat eta babalapikua ra! emun buelta ta koillarak bueltan da. Beste fuente batera ero kazuela batera bota babalapikuoi tta. Urdaixa han egoten zan da ha urdaixa sartu bertan atzera lapikora hotzittu ezta in, ha ipiñi su onduan, da babok jan da gero urdaixe. Partiduteko ta urdaixe. Dauena, txorixua ero baeuen be.
-Holakotxe zati bana ogi gaiñien hartu ta bertan untau ta..., aide!
-Platoik ez zauenian [ogi gaiñien]. Orduen ontzixek garbiketari lan gutxio eukitten auela esaten auen. Solara fateko androk aguro preparaten ziela ero. Koillarak eta lapiko bat ero, eta besteik ezer ez euan. Kazuela zer bat.

-Orduan urik pe ez zan egoten etxien.
-Hoixe. Oiñ hainbeste traste ipiñi bihar izeten die. Askotan esaten dotena nik, gu bi lagun bakarrik eta zenbat traste mahaixan ifintten dien. [...]
Lenau batetik jaten auenak ez auen eukiko horrenbeste.

49. Familia giroa

- **Erref:** ARE-007/023
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:24:40. **Bukatu:** 00:26:10

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Euskara » Lexikoa

Laburpena:

Bakoitzak bere tokia izaten zuen mahaian. "Hormako-mahaixe".

Transkripzioa

-Mahixen bakotxak bere lekua eukitten euen izentaute?
-Bai. Gehixen baten bai.
-Gu kuadrilla galanta egoten gintzen, baiña bakotxak bere lekua eukitten gauen.
-Punta batetan atalka holaxe, handikaldien aitta, hemendikaldien ama. Gero hurrengo aittan onduen neu, gero nire aitzie bestie, ta gero zuek Jexus da.
-Lehenoz zarriien egoten gintzenian...
-Eztakit nik. Ni etorri aurretik eztakit zela egoten zien.
-Han mahai txikixan da han eskiñan zutik.
-Ha txikixaua zan da.
-Hormako mahixa bahau ta.
-Batzuk hormako mahixan eta bestiek beste mahi txikitxo bat, eta txikixak han. Sukaldeko maillia, sutan mailla bat euan bastante zera.
-Holako mailla bat euen altuau, sua eitten zan zerian.
-Suen txapie ta gero gaiñien luziauen alde batetik besteraño, ta han maillan jarri tta beste mahi txiki bat han. Han jarrita bat ero bi ero. Bat maillan eta beste bat balkoi txikin baten aulkixue ero esaten utsien da, jarri tta han.
-Ta zenbat persona juntatzen ziñeten?
-Dozena bat lagun ero gehixao. Hamalau be egong gintzen noizbaitten.

50. Errazionamendua gerra ostean

- **Erref:** ARE-007/024
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:26:10. **Bukatu:** 00:29:00

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Gerra osteko kontuak. Errazionamendua hartzera joan zireneko ipuina. Oliao, azukrea, arroza... izaten ziren errazionamenduan hartzen zirenak.

Transkripzioa

-Behin behintzat rasionamentua hartzen fan da, hamalau, ezta. Esan i

otsan, "zenbat lagun zare?", preguntatu utsen, da "Hamalau" ta. "Hamalau zare bakarrik?"

-Razionamentuen persona bakotzeko olixo botilla bat emuten auen.

-Olixue litrua ere zera emuten jonen. Guri bastante toketan jakun. Lagun asko gintzen da, olixue.

-Zela gitzen asko, guri olixo asko toketan jakun. Baiña etxe batzutan bi eta bakarrik euzenak ba litro bi bakarrik eta hillebeteko, haregaz pasau bi zan.

-Bueno. Baiña asko zuan ha. Nik peskaderixako andra bat, peskie saltze auena zan, da harek erosi itten ostan niri eta pagetan usten han hartzen auen baiña doblie baiña gehixao. Eurek olixue gasteta auela, peskie jaten auela bastante ta. Olixue ta. Eurek bi lagun ere hiru ere zien bakarrik eta harek olixo gutxi. Eta guk olixue asko hartze gauen. Bai.

-Guk peskia biher.

-Eta gero oiluxua hari saldu.

-Razionamentuan olixua, azukarra eta...

-Arroza.

-Eta boniatuak?

-Horrek derrior emuten zittuenak zien. Bestiek hartze arren. Arroza, azukarra, olixue ta. Eztakit besteik e, garbantzue eztakit emuten auen be. Enaz akordetan ni garbantzakin. Igual hartuko gauen epokan baten. Betik ez baiña.

-Eta horrek zenbat denpora iraun auen, rasionamentuak?

-Buuf, bastante denporan egon zan rasionamentue. Kartillie euki gauen, honek ez auen euki. Jexuxen arte ere kartillia.

-Jexuxen arte, bai. Ni behintzet akordetan naz.

-Migel zinkuentan jaixoko zan. Ba hor.

-Seillue kortxua euen zerien jo ta da!, kortxuaz marketan zittuen.

-Hasta el cuarenta y tantos. Cuarenta y siete ere hor izengo zan?

-Bai, gerria akabauta gero.

-Hasta el cuarenta y siete ere.

-Treintainuebian akabau zala gerrioi ere. Gero jarraitu auen rasionamentuak apur bat gehixao ta. Halakon baten kendu zittuen da normalizau zanian, baiña.

51. Gerra osteko egoera; baserriko ekonomia

- **Erref:** ARE-007/025

- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:29:00. **Bukatu:** 00:30:05

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Garia
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Baserria » Baserriko lanak » Errota

Laburpena:

<p>Gerra osteko bizimodua. Errazionamendua: Baserrian hartzen zen gariaren zati bat udalera entregatu behar izaten zen; garia jotzea debekatuta; errota prezintatuta...</p>

Transkripzioa

-Orduan be pasetan zan, rasionamentue ta garixe kamaran da eziñ jo.

-Joten be itxi ez eta ha entregau in bi zala.

-Errotie prezintauta egoten zan, errotie zabaldu artian, eta errotie zabalketan auenien kartillie etorri artian; permisua, kartillia, aintamentutik etorten zan. Ha barik ezin geikien garirik eruan.

-Da entregau mordo bat garixa, burdikaria. Garixa Arrasatera, etxakixat hi akordetan haizen ala lenau zan.
-Akordetan naz zela, ni neurritten regliaz mutikua, ha pasau raust eta. Bardinddu ta benga. Kargau burdixa ta. Eztakitt zenbat eraitten gauela ta.
-Errentie pagetako be garixaz pagetan zan, da miau!

52. Etxe-jabeak; erretereroak

- **Erref:** ARE-007/026
- **Iraupena:** 0:03:45. **Hasi:** 00:30:05. **Bukatu:** 00:33:50

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak
- Baserría » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua

Laburpena:

Baserriaren errenta nola ordaintzen zuten; lehenengo gariarekin, geroago dirutan. Arrautzak, oiloak, oilandak... eraman behar izaten zituzten urtean behin. Dirua nondik jiratzen zuten: txahala; egurra, esnea, saltzen zituzten. Etxe-jabeak nongoak ziren.

Transkripzioa

-E rrentia be lelengo garixakin ta gero diruz pagau biher izeten zuan.
- Diruz pagetan jarri zanien gero ondo, ya...
- Errentia garixa bakarrik ala beste jeneron batzuk be bai?
- Bai, beste zeozer be eruan bihar izeten zien. Arrautzak-edo Garizuman edo ez dakit zer, arrautzak, oilluek, eta bazkaixe eukitten auenien oillanda pare bat. Da arrautzak orduen be. Dozenak bat arrautza eta oillandak ez dakit zerendako biha zittuen. Jateko ala eurek jakingo auen, oilluek ipintteko. Oillanda pare bat eta arrautzak.
- Urtero hori?
- Ez auen gure izeten; urtero hori?? Hori urtero izeten zan.
- Eta izentautako egune eukitten zaiuen hortarako?
- Ba abixau itten auen. Hor izeten zan, nobienbre inguruan izete zan.
- Kapoerik ez? Kapoiak?
- Kaporik ez, kapoiana ez gauen ezautu; dirutan ifinitta euken kapoian zera. Lenao ipini ta harek jarraiketa auen. Zenbat zan be! Errieletan esaten auen gure gizonak. Berrogeta hamar erriel edo ez dakit zenbat. Halakon bat zan. Ta leenao ipiñi hoixe errieletan da ba gero horrek jarraiketan auen. Kapoiek e, ez oiazela kapoiak hazten, lan txarra aukela ta diru pillue bihe zala ta ipinita eukela.
- Eta dirua atarateko esne saltzetik zuzenketan zan dirua? Dirua be etzan samur egongo orduan.
- Ez hoixe. Nunbaittetik.
- Esniakin-edo?
- Esnia ta, bai.
- Txahalen bat-edo.
- Txahala bai. Txahalak pe egoten zien-ta.
- Txahala ta esnie ta. Gero basuen be lan apur bat itten auen-ta. Egurrek ataraten. Orduen kamioirik ez zan faten, orduen irixekin, gure aitte karreterue zan ta harek egurre ataraten irabazpidia apur bat nunbaittetik jirau.
- Eta hortik eta hemendik.
- Ugazaba nundarra zan?
- Bittorixan bizi zan. Hau zan Arratabe-edo zan. Familixie neskak-edo euki

zittuen harek; eta gero ba bi alaba-edo uste dot ziela euki zittuena horrek, Arrataben ze horrek. Enda gero apellidua kanbixau in zan, gero fan zan eta gero zea, Otazu. Oin euki doune guk. Hori bestioi Arratabe lehenaukua, nik haregaz ez dot ezeutu.

- Asike gure etxie erosi zanien Otazuri erosittakua. Horrek hiru, hiru jaixo zien, hirukixek-edo. Eta hango bat zan gure zera. Inazio-edo izan biha auen izena. Inazio uste dot.

- Hemen Atxabaletan jaixo zien horrek, ezta?

- Jaixo? Bittorixan. Bittorixan jaixo zittunan horrek. Atxabaletan hor euki auen etxe galanta. Gero hor egoten zien udan-ta, egoten zittunan.

53. Etxe-jabea baserriak eta lurrak saltzen noiz hasi zen

• **Erref:** ARE-007/028

• **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:35:50. **Bukatu:** 00:37:45

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriaren historia eta kokalekua

Laburpena:

Etxe-jabearen familia, diruduna. Poliki-poliki etxeak, lurrak saldu zituzten. Errentero izatetik etxe-jabe izatera pasatu ziren. Aurreko belaunaldiak.

Transkripzioa

-Iñudiak eta eukitteko dirua euken familixia.

-Harek badakitzu zenbat basarri eukiko zittuen.

-Basarri asko. Da gero saldu zittuen danak hemen saldu zittuen da eztakit baten bat geratu zan erosi barik, etxakixat geratu zan iñor. Baten batek ez auela erosteik gure, etxaixat zer.

-Etxezurikuek eztakitt erositta daukien be.

-Danak etxakixat erosi auen be. Baten bat geratu zala...

-Bestela beste gaiñetikio danak hemen erosi auen. Apur bat gauzie mejorau zanien ba ikusten auen ba, (...) erosten bozu fango nok pagauaz.

-Haik Otazu eta zuek haindakoa "jotasu".

-Hori, hori, ointxe esan dozu.

-Bai. Alkilerrian dazenak hoixe pasatzen da.

-(...) Hau ze kostata dauden! Aittajaune, aitte da ni. Da gero gaiñetikuek danok ixa (akabau?) gare lanien hau zertu orduko. Zenbat denpora pasau dan.

-Hona etorri zuen aittajuna ein zan. Zuen aitta mutikua zala. Bai.

-Bai, aitta mutikotxua zala. Lau urtegaz ero esaten auen. Apotzati hona.

-Errentero.

-Errentero.

-Ba horrek len esan douna. Gero fabrikie ta ifiñi euenien fan zienien ba. Haik fan zien, bizimoduik atara ezinke hemen, kalien montau euien eta ondo fan jakuen. Gero guriak basarritarrak zien da ba horrek hobetua basarrixoi.

54. Aitajauna, ikazkina

• **Erref:** ARE-007/029

• **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:37:45. **Bukatu:** 00:39:45

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea

Laburpena:

Aitajauna ikazkin ibilitakoa. "Burdi-bolantea", gurdi handiagoa, zama eramateko egokia. Arrasaten ere "burdi-bolantea" zegoen. Aitajaunaren ibilerak.

Transkripzioa

-Gure aittajauna be ikezgiñan hor mendixan, Kurtzebarri onduan, horra iketza ekartzen ibiltten zan irixekin.

-Kargalekun?

-Kargalekun, bai. Kargalekuti Basabera ekarten auen iketza. Oin barianteko zubixen azpikaldien dagon basarrixa. Hortxe, hamen goitti bera. Horraiño ekarten auen da hor euen beste gizon bat burdi haundixaaz.

-Gero beste batek eruan. Bolantia ero.

-Burdi-bolante haundixaaz. Hortik Elgoibarrera erueten auen. Handik ekarten zittuen hiru biaje edo lau baten hemendi Elgoibarrera.

-Kurtzebarritti, orduen egongo zien bidiekin. Etorri in bihe zan, e.

-Trango edarrak eongo zittunan.

-Eta hori burdi-bolante hori zer da, diferentia?

-Burdi haundixaue da eta erruberak haundixauek dauko, zabalauek, burdiñazkuek die baiña zabalauek die apur bat. Burdiñazkue daukie zera, petriña. Gero daukie radiuak. Bestia osue dan moduan. Hemen eztau hola, Araban daz asko. Hemen burdi-bolantie ez euen, hemen txatxilipurdi eitten auen burdibolantie, haundixe zan da.

-Harek bidie zabala bihako eben.

-Bai. Lautadatarako ta.

-Burdibolantie ikusitta daukot. Mondrauen ikusten naixuan Axerikua ero burdi-bolantiaz.

-Ba holakotxen batek ibilliko-ban zeatik hak karretero eitten euen asko. Egurra ataraten-da; eurek eukien basua asko.

-Orduen ba haretzekin, gomazkoik zerik ez eta. Kamiñuok majo mejorauko jittuan. Kamiñuok eztakitt zela ipiñiko zittuen harek burdixek, dana burdiñazkue, da halako errubera zarrak. Aiketa gomazkuek zertu artian burdixak, e. Hemengue be uhela estu-estue ta.

-Zorrotz-zorrotzak. Haik bigun dauenien sartzen die kutxilluen letxe barrure.

55. Garotara Asentzio aldera

- **Erref:** ARE-007/030
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:39:45. **Bukatu:** 00:41:40

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea

Laburpena:

Aitajaunaren ibilerak. Asentziara joaten zen "iri-ekarten". Burdia nola kargatu behar izaten zen. Atzealdean egur luze bat jartzen zitzaion burdiari, freno antzera.

Transkripzioa

-Harekin faten gintzonan Asentziora idie ekarten be. Asentziora idi-ekarten. Ekarritta nao beu be handi. Bai. Behixan aurrien, pentsaizu. Idia handi. Pentsaizu. Oiñ ate onduen daukenak eztittu hartzen iñok, handik eta.

-Orduen estimau euen da.

-Orduan dana estimau.

-Ya lo kreo.

-Goitti bera, abixada baten goitti bera, eta itxultzen ezpazan burdixoi pozik. Bide erdixan muna batian hooola ta, bestian bestekaldera botata ta. Eneee!

-Noz jausiko ete dan larri.

-Irixok ero behixok labankara baten da.

-Bueno! Goittik bera erdi tarrasien ixa burdixa ekarri bihar arripan. Bestela behixak eta danak aurrian pasau. Dragie orduen berriz (ipinttten) jakonan, draga bat egurrezkue. Sartu han alanbre bittartian zera ta, lotu sokia bestekaldeti zera ein da kataiekin ero zeozekin da. Estutu ero eitteko zera.

-Kargie sujetetako?

-Eusteko apur bat, frenue.

-Lurrien arrastaka, ezta?

-Ez, ez. Arrastaka ipintten jakonan egur haundi bat ero atzeti tarrasien; frenau deixen, hori be itten jakon, baiña bera erruberiai itten jakon zer bategaz, egur bat sartu; eukitten auen azpixon alanbre bategaz ifinita. Han sartu eta gero erruberien kontrara-ta sokiaz lotu atzekaldera, da harek rrrrre, erruberiai eutsi eitten utsen. Baiña etxera orduko ebai igual itten eban egurroi. (...) ha rozien, bakitzu?

-Ha tarraskua atzetik ifiñi ezkerro, euzen harri guztiok eta danok ataraten zittuen lurrien da, haren inguruen ezin zan fan be iñ, e.

56. Basotik karga handiak nola ekartzen zituzten

- **Erref:** ARE-007/031
- **Iraupena:** 0:02:35. **Hasi:** 00:41:40. **Bukatu:** 00:44:15

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Mendiaren aprobetxamendua
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Ekonomia eta industria » Lan-baldintzak

Laburpena:

Tomasa, Bergarako baserri batean egon zen gaztetan eta han ere "tarraskuak" erabiltzen zituzten, basotik karga handiak ekartzeko. Umetako, gaztetako kontuak. Baserrietako ekonomia; idi gazteak erosi, hasi, hezi eta handitutakoan saldu egiten zituzten. Esaldi indartsua.

Transkripzioa

-Bergako zerien ibiltzen zan hola. Ni egon nintzen lekuan da. Primie ero gizon horrek. Tarraskuek. Harek ifintten otsan han goittik bera. Jooo. Hango zaratia, jota harri guztiak jota aurrian da. Etxafleruen moduan. Harek ifintten otsan asko hori. Topetan jittunan harrixok.

-Erripan euan basarrixoia, ala? Erripan basarrixa?

-Erripan ez, etxaonan erripan baiña fan itten zonan basora, handik ekarteko. Basora faten zanien handik goittik bera. Burdixa kargau abar, egur, zerokin da gero atzien ha ifiñi tarrasien da, ala!, beste zati bat. Ai Jesus!

-Zelabaitt.

-Zelabaitt orduen be. Ha be han ibiltzen zan iri txikitxo batzukin, beti kanbixetan zittuenien txikiñauak hartzen zittuen da; apur hezittakuan haik saldu ta kanbixau ta txikiñauak hartu. Ta dirua hartzeko; "Onak hartu ezkeru emun in bihar izeten da". Gaztetxuak hartuta ta hezi ezindda han ibiltzen zan. Buenoo!

-Urte pare baten euki etxien, apur bat iri eiñ artien, hezi, (...) ifiñi eta gero saldu. Gero txikitxo batzuk hartu...

-Dirua, beti dirua.

-Dirua geratu barik, baiña gero beti sufriduten ibilli biher.

-Katuan moduan, txakurran moduan saltoka, zera. Muna puntatik bera igual salto itten eben. Bestela ez zien apurten. Harekin landu eziñ auen asko eiñ. Beste koiñatuek esate auen moduen behiñ: "Katue erpeka moduen lanketan jok horrek zera." Harek eziñ eiñ asko, azaleti ibilli biher lurrien. Inddarrik ez eukien da. Gaztie. Dana holaxen. Makiña bat holako. Oiñ beste modu baten. Oin be zeoze esaten dou baiña.

57. Baserriko bizimodua

- **Erref:** ARE-007/032
- **Iraupena:** 0:01:05. **Hasi:** 00:44:15. **Bukatu:** 00:45:20

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Baserriko bizimodua. Astoarekin, idiekin ura nola ekartzen zuten.

Transkripzioa

-Telebisiñuan erakusteittue ure ekarten da, eztakit nundi astuaz-da faten diela ta. Ondio ezte urte asko geuk astuaz ura ekarri gauela. Irixekin da.

-Ur eskaxidadie haundixa egon zuan hemen da. Eskuan be makiña bat ekarritta najak nik. Makiña bat bieja. Hori jaixoteko auala be, hor, hortikaldeko aska bateti hor zelaittik harutzao fanda ekarten. Ta marmin bi esku baten, da bestien beste kaldara bat. Enda hori be han ibili zan lanien neurekin batera. Hori esaten dot nik, jaixo baiño len hasitta daola lanien da. Honezkero (...) egoteko moduan dao. Orduen be sikutia haundixa euen, da ez euen etxe onduen urik. Hemendik urok beera faten zien, hanka itte-auen. Hor euki gauen posu haundi bat pe, zulo haundi bat hola bera ta. Baiña...

58. Baserriko tresnak

- **Erref:** ARE-007/034
- **Iraupena:** 0:02:45. **Hasi:** 00:46:25. **Bukatu:** 00:49:10

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Auzoak

Laburpena:

Baserriko tresnak. Aitajaunak lehenengo goldea noiz ekarri zuen. Aurretik laietan egin behar izaten zen. Burdinarea. Goldea auzoko beste baserri batzuetan ere erabiltzen zen.

Transkripzioa

-Aittajaunek hemen lelengo goldie aittajaunek. Aittajaunek hor ikazgiñen ibilli. Urabarrixen fanda Gabonak artien. Urabarrixen denporie apur bat mejoretan hasten zanien hasi tta urte dana. Da bostehun pezeta. Irixekin lana indde. Burdi tta iri. Bostehun pezeta. Eta goldie orduentxe hemen lurra lanketako. Aurretik laixiaz, e.

-Laixia ta golda txikixe ero ta.

-Beste holako haga luze bategaz golda txikitxo bat egoten zan. Haregaz be bai tta, gero burdiñariaz. Da hola lanketan zan. Goldia.

-Bai, esate auen orduan, goldia ekarri auenien esaten juen batzun-batzuk esaten auela: "laster fangoittuk horregaz hasten baittuk goldan bueltaka; Deban behera lurrok danok bialdukoittuk." Lur barik geratuko ete zien billurtuta.

-Billurra auken lurrak danok bera fango zien.

-Deban behera lurrak laster botako jittuk.

-Ba gorutza be majo botaten auen harek lurre, e. Jakiñ in bi zan lanien beraaz. Goldie ekarri auen eta goldie edarra gaiñea, e.

-Indarra euki ezkeo.

-Nik haregaz goldiaz ibili naz goldan. Niretzako astune zan ni artien mutikue nitzen da. Baiña gastaute euen jota goldan ibiltten. Gero ekarri gauen barrixe. Aittajaunek bostehun pezeta irabazi.

-Gutxi izengo da hori.

-Bostehun pezeta? Keba. Orduan etzeuen edozeiñek irabaziko bostehun pezeta, e. Goldiek balixo zittuen hirurehun pezeta ero zeoze gutxitxuau. Holako bat balixo auen. Goldie ekarri tta ondio dirue sobrau jakon. Da hemen goldaiek ez auen. Da beste golda bat auen Koruetan, (Mendikutzan?). Holaxe kontauta euzen goldaak, lanketa goldaak. Gero goldie ekarri auen da gero bera faten zan ikazgiñen da ondio goldie ibiltten auen, diru bat kobrau ta beste batzui ixten etsen. (...) Geratu be in barik goldioi. Batek ixten utsenien bestiek.

-Betik martxan.

-Hartu burdixan goldioi eta beste traste batzuk pe bai tta, kalera be faten zan ha.

59. Aretxabaleta: herriaren bilakaera

- **Erref:** ARE-007/035
- **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 00:49:10. **Bukatu:** 00:51:25

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak
- Baserria » Baserriko lanak » Lurra lantzea

Laburpena:

Aretxabaletan kale-baserri asko zeuden garai batean. Baserriko tresnak. Herria nolakoa zen; oso etxe gutxi, gehienak baserriak.

Transkripzioa

-Hor be basarrixak asko euzen Atxabaletan lehenau ta. Hor terreno zatixak

eta baukien da hareik lanketan. Goldie ta beste erremintta batzuk. Lurra apurtzeko artaarie ta trillue ta danak erueten zien. Lelengo goldatu ta gero trilluaz apurtu ta...

- Trillotu, apurtu ta gero artariaz apur bat zera eiñ, hauts apur bat iñ patatia sartzeko ta urabarrixan da. Atxabaleta, e, lau etxe euzen bakarrik Atxabaletan nire mutiko denporan.

-Ez euan etxe, kaleko etxe asko. Dana basarrixak zien, hasi behian da goraiño eztakit zenbat dazen be.

-Hortxe erdi-erdixan, zentro-zentruen dazen horretxek etxiok.

-Parte zarra.

-Gerrana ta Zaldukue ta. Zenbat eozen. Hor beetik gora (Pixuenak?) be bai lenao. Hori Eroski, harek jaukenen. Da handi gora be bai. Gero horreik zeranek eta. Ximonenak horrek. Ixa aztuta daukat izenak pe horrenak. Han etxe baten bizi zien haik danak jaukien terrenua. Gaztañaganak eta. Danak eukien, asko edo gutxiau terrenua. Da eurak pa behin bat ero; behin bat ero beste. Da lanketako paraje zera baeukien ba. Baten bati eragin biher, goldan da eziñ eiñ harekin.

-Normalien eukitten auen ba esnie eukitteko etxien. Esnie ta txaltxo bat hazi tta halaxe. Gero basarrikon batei eraiñ lanak, patatie ta babie ta jateko ba landu ta preparau ta gero ba eurek ereiñ.

-Eurek fabrikan lana eindde kaleko gizonok. Fabrikan in lana ta gero libre eozen denporan ba patatie ta hartu.

60. Aretxabaletako bainuetxea

• **Erref:** ARE-007/036

• **Iraupena:** 0:04:15. **Hasi:** 00:51:25. **Bukatu:** 00:55:40

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Baserria vs. Kalea
- Euskara » Lexikoa

Laburpena:

Bainuetxea. Kanpotik jende asko etortzen omen zen garai batean bertako ur hotzarekin bainuak hartzera. Bainuetxeko jabearen inguruko azalpenak. Bainuetxea nolakoa zen. "Erreberua" gustura edaten zuten kanpotarrek.

Transkripzioa

-Baiñuetxiaz da akordetan zara?

-Baiñuetxia? Bai. Baiñuetxiaz, bueno! Akordau bai baiña orduan etzan jenteik egoten nere akorduan. Etzan jente asko eongo. Bateon batzuk egon bazien be, baiña. Baiñuetxien Madrilletik eta jentie etorritta ta. Horrek uretsa horregaz hor baiñuek hartzen zittuela ta. Baiñuetxien, bai. Han ikusten-da ibilitta nao ni. Hango jentie ezautu neban, hango amandrie Sara, eta haren alaba bat be bai han bizi zan, Maritere ero. Eta gero zera don Domingo; medikua Eskoritzan? Ha horkua zonan.

-Baiñuetxeko jabie zan? Horko jabie?

-Horkue zonan, jabie izango zonan ero. Etxakiñat zela zien horreik. Beste anai bat be bai. Gero harek gerran etxakiñat zer izan zan. Zeozer da. Etxakiñat nun itten ebela lana, Intendentzia ero etxakiñat zela esaten otsien be. Nunbaitten itten jonan-da. Baiña zeoze pasau jakonan da tuerto geratuta ero egon biha zonan. Fernando ero haren izena, hori Domingo, eta bestie Maite ta. Nik ezautu najittunan horrek. Han egon zienien, ha etxe zarra. Ha be zelako etxie! Dana enauen ikusi baiñe bajue ta ikusten nauen;

zelako pasillo zarrak eta zelako zera zan. Lenauko etxie. Otazuanan antzekua. Haundixa.

-Ordurako ia etzan jenteik...

-Jenteik ia ez. Etxonat pentsetan jente zerik egoten zanik ya ordurako iñor. Lenao bai egoten ziela ta. Esnie hartzen da etorten ziela hona. Behixa atara kanpora, batu basora esnie, erreberue ero esaten otsien orduen, esnie, da ha esnie han batu da ha eraten euela. Ta eztait zenbat pagaten auen ba. Orduan asko ez zan izengo. Aztuta daukat zenbat pagate auen basokada bat esne. Baiña bat baiño gehixao lagunak etorri tta ba haxe behixa atara...

- Esne naturala... Oin baiño sanuauek egongo zien, bestela... Espumoso como caña.

-Nire anaiek pe eraten auen, nik ezin nauen eran esnia. Nik ez nauen eraten baiña Jexuxek...

-Esaten dau, beraí gustetan jakola, bueno...

-Gozo-gozua izeten don. Ni be probauta bajaukanat . Probauta bajaukanat baiña...

-Neuk eztot probau.

-Holako ontzi txiki bat auen eta harek hartu eskuen da faten zan amaana, behixak batzen da: "Nerie!"; bits horri apur bat eraiñ aldamenara ta, rast! hartu ta emuten utsen da.

-Hari gustetan jakon.

-Egosi barik arriskutsua da.

-Bueno, baiña orduen.

-Kostunbrie da, akostunbrau ein bihok, dana haxena dok. Nik neuk ez.

-Pentsuek eta..., orduen naturalaue. De hecho ba ondo egongo zien, iñok eztau sekula ezer euki. Oiñ geixotasun haundixenak pentsuetan dau.

-Artue ta garixa etxekue ta.

-Lastue ta bedarra.

-Dana etxekue. Asko etxakuen emungo pentsue, baiña emuten jakuen apurre behintzet etxekue.

-Artaberdie eukitten zanien eta artue.

-Baiñu batzuk hartu han, eta hemen esne freskue eran eta fango zien, buenooo!

-Pasiau ta ingo auien da, pasialekuak pe eukiko zittuen da.

61. Asto-esnea; ardi-esnea

- **Erref:** ARE-007/037
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 00:55:40. **Bukatu:** 00:59:05

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak
- Baserría » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Eibarren astoaren esnea ere saltzen zen. Asto-esnea; ardi-esnea.

Transkripzioa

-Eibarren astuaz kalien esnia saltzen ibiltten ei zittunan berriz. Aittak esaten jonan. Astuan esnia be zeozetako ona zonan. Etxakiñat zerendako zan be. Ona ei zan. Da astua eruen etxe parera da bertan batu ta hari be...

-Jentiak sinistu daixen astuan esnia dala. Bestela jentiek, e...

-Propiedadiek pe momentuen batute ba betik zer gehixao eukiko euen.

-Hemen eztait egongo zan baiña Eibarren ibiltten zala, egon zala hori.

Hemen astuanik etzonan, baiña han bai. Etxakiñat astuana zelakua izango dan.

-Ha be txarra ezta izengo.

-Lenao, bueno!, harrapatzen zana. Makiña batek ahuntzek eukitten zittuen etxien da esnie hartzeko. Ahuntzek esnie asko eukitten dau. Ahuntzek euki da esnie.

-Ahuntzak batzuk esnie dezente daukenak pe izateittuk eta.

-Apurtxo bat gobernau ezkeru ahuntz batzuk esnia mordua eukitten daue ta. Etxerako esnia. Oñ horrek gauzok pa gastau eiñ die, fan die.

-Ahuntzak (behiak) baiño mantentzeko merkiao ta.

-Esnia gutxiao be bai baiña.

-Proporziñuen bastante esne jaukek ahuntzek apur bat gobernau ezkeo. Ardixan moduko fuertie gaiñera eztok, ardixan moduko fuertie eztok.

-Ez, meiaue.

-Espumosue dok, baiña dok esne más behixen estilora, esnie.

-Gustua be eukiko jok diferentie. Neuk etxuat aprobau.

-Bai. Gustua ezta iguala izengo.

-Klaro. Bakotxak bere zera.

-Karmenek jakingo jok, akordetan bajako.

-Hari gustetan jakon.

-Gustau bai. Behin fan zonan tiuen etxera bai, eta harek ahuntzak eukitten jittunan asko. Harek etxaukan ganaurik han. Han Altos Hornos onduen, fabrikie dauken lekuen hor eiñ euen etxe bat, eta etorri zien horti zeeti, Elkoroti ero horti, San Prudentzioti hara. Ta biñ artien etxie eiñ auen han da ortuek eta. Gero ahuntzek eta erlie ta, basuan topauta erlak eta eukitten zittuen asko, da gero fan zan ba Karmen haren famelixako zera zan, da tio zittuen haik, eta fan zan ba bisittetan egunen baten baten batekin fan zan, eta gero honutzien esnie emutsiela, kafesnie ero esnie zera, goxien ero fan zanien. Da "kotxiños!, behin fango bisittetan da, kotxiños, txarrix, ahuntzen esnie".

-Haintzako normala, (...)

-Amorro ona euen harek. Ahuntzen esnia...

-Baiña behin hiru-lau bider hartu ezkeru. Ahuntzan esniak txarrik eztauka ezebe.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-07-08

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com